

**INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY
ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS**

**MEĐUNARODNI SAVEZ KNJIŽNIČARSKIH DRUŠTAVA
I USTANOVA**

**Primjena istraživanja u promicanju
pismenosti i čitanja u knjižnicama
smjernice za knjižničare**

priredile Lesley Farmer i Ivanka Stričević

Hrvatsko knjižničarsko društvo
Zagreb
2012.

ELEKTRONIČKA IZDANJA
HRVATSKOGA KNJIŽNIČARSKOG DRUŠTVA
Knjiga 5
ISSN 1846-5447

Urednički odbor

Ana Barbarić
Ivana Hebrang Grgić
Irena Kranjec
Lobel Machala
Breza Šalamon-Cindori
Daniela Živković

Glavna urednica

Ana Barbarić

Naslov izvornika

Using research to promote literacy and reading in libraries: guidelines for librarians,
2011

Autorizirani prijevod

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)
The Hague, Netherlands

S engleskog prevela

Ivana Faletar

Stručna redakcija prijevoda

Ivanka Stričević

Lektorica

Amelija Žulj

ISBN 978-953-6001-83-5

Smjernice su priredile Lesley Farmer i Ivanka Stričević.

Smjernice su izrađene na temelju nacрта koji je sastavio Stalni odbor IFLA-ine
Sekcije za pismenost i čitanje. Posebno zahvaljujemo Johnu Coleu, Virginiji Walter
i Rayu Dioronu za njihov rad na projektu.

Sadržaj

Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama: smjernice za knjižničare

Uvod	5
Kako definirati pismenosti?.....	7
Tko su dionici u promociji pismenosti i čitanja?.....	9
Što je istraživanje?.....	11
Zašto knjižničari trebaju provoditi istraživanja?	12
Koja istraživanja mogu pomoći?.....	14
Kako koristiti istraživanja u planiranju promicanja pismenosti i čitanja?	16
Kako istraživanjem utvrditi uspješnost promotivnih aktivnosti?.....	17
Kako istraživanja o promociji čitanja i pismenosti podupiru uspješnu praksu?	20
Odabrani primjeri promotivnih aktivnosti utemeljenih na istraživanju.....	22
Polazne točke za buduća istraživanja	32
Važna udruženja	34

Primjeri istraživanja čitanja i pismenosti u Hrvatskoj

Projekt Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama – utvrđivanje problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama u Republici Hrvatskoj	40
“Čitateljske navike i informacijske potrebe građana Hrvatske”	42
Recepcija narodne knjižnice u odrasloj populaciji	46
O čitanju i čitateljskim navikama učenika prvih razreda Srednje škole Slunj u šk. god. 2008./2009.	48
Analiza čitateljskih navika korisnika dječjih odjela Gradske knjižnice Marka Marulića, Split i čimbenika koji na njih utječu	50

Uvod

UNESCO je razdoblje od 2003. do 2012. godine proglasio desetljećem pismenosti jer je “pismenost ključna za stjecanje važnih životnih vještina, za svako dijete te mladu i odraslu osobu.” Prepoznajući potrebu pojedinca za razvojem vještina pronalazjenja, vrednovanja i korištenja informacija na različite načine, UNESCO-ova kampanja potiče ustanove na implementaciju aktivnosti koje promiču pismenost i cjeloživotno učenje, posebice za osobe s otežanim pristupom formalnom obrazovanju.

Knjižničari bi ovo mogli odgovoriti, barem sami sebi: “Voljeli bismo više raditi na promicanju pismenosti i čitanja, no to nije prioritetna potreba.” Budući da je uloga knjižničara sve važnija u procesu opismenjivanja, istraživanja o čitanju mogu im pomoći u prikupljanju činjenica i predlaganju najboljih praktičnih rješenja. Knjižničari također mogu uvelike pridonijeti razvoju struke ako u promociji pismenosti i čitanja koriste sustavne metode prikupljanja podataka.

Sekcija za pismenost i čitanje Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA) pomaže knjižničarima odgovoriti na pitanje: Kako knjižničari mogu učinkovito promicati pismenost i čitanje?

U tom svjetlu, s ponosom vam predstavljamo novu publikaciju *Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja*, posebice namijenjenu knjižničarima i srodnim organizacijama koje promiču pismenost u globalnom društvu. Prva publikacija Sekcije, brošura *Smjernice za knjižnične programe opismenjivanja: neki praktični prijedlozi* (tekst engleskog izvornika koji je samostalno objavljen u obliku brošure 2007. godine dostupan je i na <http://archive.ifla.org/VII/s33/project/literacy.htm>)¹ opisuje specifične načine uključivanja knjižničara i njihovih partnera u proces opismenjivanja, pri čemu se naglašava uloga knjižnice kao domaćina događanja koja promiču pismenost te kako knjižničari stvaraju izvore korisne za promicanje pismenosti i čitanja.

Publikacija *Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama* nastavlja se na prvu brošuru pri čemu se prvenstveno bavi pitanjem važnosti razboritog korištenja, provođenja i primjene istraživanja koja provode knjižničari i njihovi partneri u promociji pismenosti i čitanja.

¹ Tekst *Smjernica za knjižnične programe opismenjivanja* objavljen je još 14. kolovoza 2002. u biltenu Sekcije za pismenost i čitanje. O tome piše John Cole, raniji predsjednik Sekcije, u radu o povijesti Sekcije dostupnom na <http://www.ifla.org/files/literacy-and-reading/newsletters/june-2011.pdf>. *Smjernice za knjižnične programe opismenjivanja* objavljenje su kao brošura 2007. godine, kada su promovirane i prevedene na još neke jezike. *Nap. I. S. Vidi i hrvatski prijevod objavljen u publikaciji: Smjernice za građu laganu za čitanje. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Nap. ur.*

Vjerujemo da knjižnice imaju jedinstvenu ulogu u promociji pismenosti i čitanja budući da je to dio poslanja svih vrsta knjižnica, od školskih i narodnih do specijalnih, znanstvenih, sveučilišnih i nacionalnih. Knjižnice mogu promicati pismenost i čitanje samostalno ili u suradnji s drugim organizacijama kroz provođenje projekata, objavljivanje publikacija ili druge oblike suradnje. U svakom slučaju, korištenje rezultata poznatih istraživanja pridonosi uspješnosti projekata jer omogućava knjižničarima učinkovito prikupljanje podataka i vrednovanje svog rada. Također, omogućava knjižnicama strukturirano iznošenje valjanih i pouzdanih tvrdnji o provedenim aktivnostima i njihovoj važnosti. Sustavnim vrednovanjem vlastite prakse s ciljem kontinuiranog poboljšanja i povećavanja njihovog utjecaja, knjižničari i njihovi partneri postaju reflektivni praktičari i učinkovitiji promicatelji pismenosti i čitanja.

Ciljevi ove brošure su trostruki:

- potaknuti knjižničare na korištenje istraživanja u promociji pismenosti i čitanja;
- potaknuti i druge organizacije koje se bave promicanjem pismenosti i čitanja na korištenje relevantnih istraživanja tijekom svojih aktivnosti;
- potaknuti knjižničare i druge organizacije na provođenje akcijskih istraživanja i vrednovanje.

Definicija čitanja i pismenosti u ovoj brošuri obuhvaća cjeloživotni razvoj, praksu te promociju funkcionalne pismenosti, čitanja i pisanja. Ove vještine, koje se u idealnim uvjetima selektivno no učinkovito oslanjaju na rezultate istraživanja, potiču samostalnost, znatiželju i cjeloživotno učenje pojedinaca i skupina. Osobe s navedenim kompetencijama uvelike pridonose ekonomskom, socijalnom i kulturnom razvoju zajednica i država u kojima žive.

Tekst ovih smjernica pisali su knjižničari za knjižničare. Stoga su svoje misli izložili kroz ključna pitanja i odgovore na njih.

Čitanje je za um ono što je tjelovježba za tijelo.

Sir Richard Steele

Kako definirati pismenosti?

Prema UNESCO-ovoj definiciji, pismenost je “vještina prepoznavanja, razumijevanja, interpretiranja, stvaranja, prenošenja, vrednovanja i korištenja tiskanih i pisanih materijala u različitim kontekstima. Pismenost podrazumijeva kontinuirano učenje koje osobama omogućava postizanje njihovih ciljeva, razvijanje znanja i potencijala te ravnopravno sudjelovanje u lokalnoj zajednici i širem društvu” (UNESCO. *The plurality of literacy and its implications for policies and programmes*. Haag : UNESCO, 2004.).

UNESCO-ova publikacija *Obrazovanje za sve*, iz 2006. godine, objavljena sredinom UNESCO-ovog Desetljeća pismenosti donosi pregled postignuća kampanje i daje četiri različita tumačenja pismenosti:

- pismenost kao nezavisni skup vještina;
- pismenost u primjeni, praksi i kontekstu;
- pismenost kao proces učenja;
- pismenost kao tekst.

Cordes u svom članku za IFLA-u proširuje pojam pismenosti. “Multimodalna pismenost, koja se još naziva i vizualna, digitalna, medijska i višestruka pismenost, pismenost je na računalu koja povezuje sve prethodno navedene (*literacy of the screen*). Zaslonski računala uključuju slike, pokretni tekst, glazbu, zvuk i glas, a to sve zajedno učeniku stvara značenje. Multimodalna pismenost ujedno otvara pitanje što pismenost jest ili bi mogla biti te što znači biti pismen u digitalnom dobu.” (Cordes, S. *Broad horizons: the role of the multimodal literacy in 21st century library*. 2009. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/hq/papres/ifla75/94-cordes-en.pdf>).

Unutar ovih okvira, čitanje i dalje predstavlja temeljni i nužni aspekt pismenosti. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (Organization for Economic Co-operation and Development – OECD) definira čitalačku pismenost kao “razumijevanje, korištenje i razmišljanje o pročitanim tekstovima u svrhu postizanja vlastitih ciljeva, razvoja znanja i potencijala te sudjelovanja u društvu.”

Kultura pismenosti općeprihvaćen je pojam koji se može definirati na više načina. Tijekom istraživanja koje su proveli IFLA, Međunarodna čitateljska udruga (International Reading Association – IRA) i Centar za primijenjenu lingvistiku SAD-a (U.S. Center for Applied Linguistics – CAL), identificirani su i proučavani ključni čimbenici koji pridonose kulturi pismenosti (rezultati istraživanja dostupni su na <http://archive.ifla.org/VII/s33/project/DevelopingCulturesLiteracyRep.pdf>). Istraživanje je pokazalo da kultura pismenosti obuhvaća: podržavajuću okolinu u kojoj se pismenost primjenjuje u praksi i potiče čitanje/pisanje; razvoj vještina potrebnih za čitanje, pisanje i uporabu informacija u svakodnevnom životu; motivaciju, poticaj i podršku za prakticiranje vje-

ština pismenosti naučenih i poticanih i izvan formalnog kurikuluma – na poslu, u obitelji, u institucijama, na ulici te unutar zajednice; pozitivno vrednovanje i promociju institucija i njihovih aktivnosti; ulaganje u razvoj politika, poučavanje i izradu odgovarajućih materijala koji su kulturno i jezično osjetljivi u odnosu na različite članove zajednice, itd.

U spomenutom istraživanju identificirano je sljedećih devet ključnih čimbenika koji pridonose razvoju i promicanju kulture pismenosti:

1. pristup čitateljskim materijalima;
2. važnost osobnog posjedovanja knjiga;
3. alternativne organizacije koje knjigama opskrbljuju osobe koje si ih ne mogu priuštiti;
4. nacionalna strategija čitanja;
5. materijali za zagovaranje pismenosti djece i odraslih;
6. obrazovni modele i materijali za opismenjivanje i podučavanje čitanja;
7. suradnja između organizacija i programa;
8. važnost koja se pisanoj riječi pridaje u suvremenom društvu;
9. promocija kulture pismenosti na državnoj razini.

Knjižnice mogu biti ključne u razvoju i promociji kulture pismenosti jer sudjeluju u ostvarivanju gotovo svih navedenih čimbenika, od pristupa čitateljskim materijalima i obrazovanju do promocije i suradnje.

U okviru pismenosti i kulture pismenosti, promicanje pismenosti i posebice čitanja, može se shvatiti kao promicanje građe za čitanje i samog iskustva čitanja kako bi se osobe uvjerilo da čitaju i koriste tu građu. Srodan pojam je razvoj čitatelja (kako su ga opisali u organizaciji *Opening the Book Ltd.*), koji se više usredotočuje na pojedinca: jačanje samopouzdanja i uživanja u čitanju, širenje mogućnosti za izbor građe za čitanje, osiguravanje mogućnosti za dijeljenje iskustva čitanja te podupiranje čitanja kao kreativne aktivnosti.

Pismenost nije, kako se misli u našim školama, DIO obrazovanja. Pismenost JEŠT obrazovanje. Pismenost je istodobno i sposobnost i sklonost uma da pronalazi znanje i traži razumijevanje te prosuđuje na temelju tog znanja i razumijevanja, a ne usvojenih stavova, vrijednosti ili emocionalnih reakcija, koliko god one bile vrijedne.

Richard Mitchell

Tko su dionici u promociji čitanja i pismenosti?

U promociju čitanja i pismenosti uključeni su brojni dionici: knjižnično osoblje, potencijalni čitatelji, učitelji, nakladnici i drugi članovi zajednice kojih se čitanje i pismenost na neki način tiču. Knjižničari vjerojatno od svih dionika najviše koriste istraživanja u promociji čitanja i pismenosti, a njihove će aktivnosti ovisiti o lokalnim inicijativama i okolnostima.

Knjižničari mogu poboljšati kvalitetu svojih usluga zajedničkim istraživanjima u kojima svaki partner donosi jedinstvene izvore i stajališta. Primjerice, knjižničari su vješti u pronalaženju izvora, oni su mediji u komunikaciji, dok su učitelji povezani s roditeljima. Pri odabiru mogućih partnera u obzir treba uzeti nekoliko čimbenika:

- Ciljevi i vrijednosti: Podudaraju li se ciljevi partnera s ciljevima promocije pismenosti i čitanja?
- Ugled: Kakav je status partnera u zajednici?
- Izvori i kompetencije: Kako partneri podržavaju djelovanje knjižnice?
- Utjecaj: Koliko je važno njihovo sudjelovanje? Kako knjižnica njima pomaže?
- Atmosfera: Je li suradnja među partnerima već ranije uspostavljena? Je li lako raditi s njima?

Na podužem popisu mogućih partnera za promociju čitanja i pismenosti mogu se naći: organizacije koje se bave promocijom pismenosti i čitanja; obrazovne ustanove; donosioci stručnih (obrazovnih) i političkih odluka vezanih uz programe i politike čitanja i pismenosti; članovi javnosti koji mogu imati koristi od osnažene promocije čitanja i pismenosti utemeljene na istraživanju koju provode i javni i privatni sektor. U posebnu skupinu partnera ubrajaju se udruženja pisaca; lokalne i državne skupine koje podupiru lokalne, državne i regionalne festivale knjiga; skupine prijatelja knjižnica; lokalna umjetnička udruženja; knjižare, posebno one koje ugošćuju čitateljske skupine i obrazovna udruženja. Ostali mogući partneri iz zajednice mogu biti poslovna ili trgovačka udruženja; mediji; javne ustanove i političke skupine; kvartovska udruženja; vjerske skupine; bratstva i udruženja bivših studenata (alumni); zdravstveni i socijalni radnici; psiholozi i profesionalni savjetnici.

IFLA-ina Sekcija za pismenost i čitanje usko surađuje s nekoliko međunarodnih i nacionalnih organizacija s kojima dijeli publikacije i interes za projekte promicanja pismenosti i čitanja utemeljene na istraživanju: Međunarodnom čitateljskom udrugom (IRA), Međunarodnim vijećem za dječju knjigu (International Board of Books for Young People – IBBY), Nacionalnim savjetom učitelja engleskog jezika (National Council of Tea-

chers of English – NCTE) i Međunarodnim udruženjem školskog knjižničarstva (International Association of School Librarianship – IASL). Popis ostalih organizacija koje se bave pismenošću i čitanjem nalazi se na kraju ove brošure. Potrebno je spomenuti da međunarodne organizacije imaju svoje nacionalne sekcije i podružnice, što im omogućava provođenje zajedničkih projekata i istraživanja na nacionalnim i regionalnim razinama.

Spomenuti dionici mogu pridonijeti istraživanju čitanja i pismenosti na nekoliko načina:

- identificiranjem i pregledom postojećih relevantnih istraživanja;
- predlaganjem istraživanja u području promicanja čitanja i pismenosti;
- sudjelovanjem u istraživanju;
- osiguravanjem podataka za analizu – i pomaganjem pri analizi podataka;
- objavljivanjem relevantnih istraživanja, uključujući i ona knjižničarska;
- djelovanjem na temelju relevantnih istraživanja;
- pružanjem stručne pomoći tijekom istraživanja.

Također, u suradnji s partnerima, knjižničari mogu pronaći najbolje načine za primjenu istraživanja u svrhu učinkovitog promicanja čitanja i pismenosti.

Što je istraživanje?

Istraživanje je sustavan proces proučavanja određene teme i njezinog konteksta strateškim prikupljanjem i analizom podataka te objavom rezultata i preporuka. Odbrana istraživačka metoda treba biti valjana i pouzdana.

Istraživanje se može smatrati svojevrsnim rješavanjem problema, a po svom se opsegu znanja i analize, ispravnosti metodologije i temeljitosti procesa razlikuje od svakodnevne prakse. Pristupi u istraživanju kreću se od strukturiranog rješavanja problema do empirijskog istraživanja, od specifičnih primijenjenih istraživanja do teorijskih istraživanja.

Istraživanje se obično odvija u sljedećim koracima:

1. Pojašnjavanje svrhe istraživanja.
2. Operacionalizacija svrhe i opsega istraživanja.
3. Formuliranje istraživačkih pitanja.
4. Odabir odgovarajuće metodologije.
5. Odabir instrumenata za prikupljanje podataka.
6. Utvrđivanje populacije i uzorka koji će biti obuhvaćeni istraživanjem.
7. Prikupljanje valjanih i pouzdanih podataka.
8. Utvrđivanje načina analize podataka.
9. Tumačenje i objava rezultata.

Akcijsko istraživanje posebno je prikladno za knjižničare i njihove partnere, a provodi se tako da subjekt proučava vlastitu praksu kako bi je poboljšao. Kao takvo, akcijsko istraživanje uključuje planiranje, djelovanje i promišljanje. Od svakodnevne prakse razlikuje se po tome što se izričito temelji na sustavnoj i istraživačkoj metodologiji, uključujući i vrednovanje. Prikupljanju podataka prethodi pažljivo proučavanje postojećih istraživanja o identificiranom problemu. Čimbenici koji utječu na ishod problema pažljivo se identificiraju i analiziraju uz korištenje pouzdanih i valjanih instrumenata vrednovanja.

Istraživanje je formalizirana znatiželja. To je čeprkanje i zabadanje nosa sa svrhom.

Zora Neale Hurston

Zašto knjižničari trebaju provoditi istraživanja?

Knjižničari kao informacijski stručnjaci redovito pomažu svojim korisnicima u provođenju istraživanja. Stoga je logično da i oni sustavno proučavaju literaturu, prikupljaju i analiziraju podatke kako bi poboljšali svoje djelovanje. Na osobnoj razini, istraživanja pridonose raznolikosti i opsegu posla, pomažu pojedincu da više razmišlja i zadovolji svoju znatiželju. Na organizacijskoj razini, istraživanje podržava strateško planiranje, povećava angažman osoblja, pokazuje utjecaj programa i pridonosi ugledu organizacije. Na profesionalnoj razini, istraživanje olakšava temeljitu raspravu i djelovanje, pridonosi profesionalnoj izvrsnosti i unapređuje status struke (vidi: <http://lisresearch.org/2010/06/01/the-librarian-as-researcher/>).

Istraživanje nam može pomoći pri planiranju, procjenjivanju te usavršavanju sadašnjih i budućih programa i usluga u promociji čitanja i pismenosti, te nam može pomoći i:

- utvrditi kvalitetu i utjecaj sadašnje prakse;
- izraditi i vrednovati knjižnično poslanje i planove;
- mjeriti uspješnost i učinkovitost aktivnosti;
- utvrditi promjene u okolini;
- povećati vrijednost knjižničnih programa općenito.

U svakom slučaju, istraživanje se može smatrati i procjenom utemeljenom na znanju. Učinkovito upravljanje knjižnicom obuhvaća kontinuirani nadzor i uvođenje poboljšanja pažljivom identifikacijom problema i odgovarajućih rješenja. Rješavanju problema pridonosi i sustavno proučavanje teme i relevantne literature, prikupljanje i analiza bitnih čimbenika te testiranje i vrednovanje rezultata. Ukoliko dokumentiraju opisani proces, knjižničari preuzimaju veću kontrolu nad izvođenjem svojih aktivnosti, mogu ih lakše ponoviti i imaju dokaze kojima mogu uvjeriti donositelje odluka da za rješavanje tog problema alociraju dovoljno sredstava. Primjerice, ukoliko se radionica čitanja otkáže uslijed nedovoljnog interesa korisnika, knjižničari mogu pokušati riješiti problem identificiranjem mogućih čimbenika koji su doveli do otkazivanja, proučavanjem kako su drugi knjižničari uspješno riješili taj problem, prikupljanjem i analizom relevantnih podataka te osmišljavanjem akcijskog plana kako bi buduće radionice bile uspješnije.

Istraživanja imaju najizravniji utjecaj na knjižnične službe i usluge kako bi se povećalo zadovoljstvo korisnika i razina pismenosti. U najboljem slučaju, istraživanje će

se provesti u suradnji s drugim dionicima kako bi se i oni osjećali dijelom rješenja te kako bi uveli pozitivne promjene i u svojim ustanovama.

Provođenje istraživanja pridonosi i profesionalnom razvoju knjižničara koji proučavajući čitanje i pismenost pronalazi najbolje prakse i upoznaje se s osnovnim konceptima i teorijama koje mu omogućavaju dublje razumijevanje problema i osposobljavaju ga za poduzimanje odgovarajućih aktivnosti. Kada knjižničar obrađuje nove informacije i promišlja ih u okviru lokalnog konteksta, on produbljuje svoje znanje i usavršava vještine koje se mogu smisleno i trenutačno primijeniti i na taj način pridonijeti uspješnosti aktivnosti.

Provođenjem istraživanja i objavom rezultata, knjižničar na globalnoj razini pridonosi razvoju struke i pomaže drugim kolegama koji se možda suočavaju sa sličnim problemima.

Koja istraživanja mogu pomoći?

Kompetentno proučavanje istraživanja jedna je od osnova profesionalnog razvoja. Proučavanjem istraživanja u knjižničarskoj i pedagoškoj literaturi, knjižničar može unaprijediti svoja profesionalna znanja i uspješnije ih primijeniti. Čitanje stručne literature iz područja informacijskih znanosti, ali i drugih srodnih područja, primjerice o čitanju i obrazovanju, upoznaje knjižničara s trendovima u stručnoj praksi utemeljenoj na istraživanjima.

Istraživanja su izuzetno bitna za unapređenje knjižnične prakse, a poznavanje različitih metodologija knjižničaru pomaže u povezivanju određenog problema s odgovarajućim istraživačkim pristupom. Recimo da knjižničar želi ispitati različite metode promicanja čitanja i pismenosti, primjerice, pronaći najučinkovitiji način za promicanje savjetodavnog rada u području čitanja. Kvalitetan pregled literature može mu ukazati na čimbenike koji utječu na promociju takvog rada. Postojeći provjereni instrumenti za procjenu mogu se prilagoditi lokalnim potrebama, čime se smanjuje vrijeme potrebno za istraživanje. Znanstveni radovi donose provjerene metodologije, pa čak i primjere neučinkovitih tehnika kako bi se izbjeglo ponavljanje grešaka. Knjižničari već čitanjem rasprava i zaključaka u tim radovima mogu naučiti kako na temelju podataka donijeti smislene odluke. U svakom slučaju, postavljeni ciljevi određuju koja će istraživanja knjižničari tražiti i koristiti.

Pri pronalaženju istraživanja o promicanju pismenosti i čitanja potrebno je poduzeti sljedeće korake:

1. Odaberi relevantne ključne riječi:

- Što je problem? Nedostatan interes za program? Slabe vještine?
- Tko je ciljana publika? Mladi, roditelji, stručnjaci za čitanje, čitateljski klubovi?
- Gdje se program odvija? U narodnoj knjižnici, školi, muzeju, rekreacijskom centru, bolnici?
- Što je cilj ili svrha? Povećati uživanje u čitanju, poboljšati pokazatelje izražene u nekoj grafičkoj analizi (grafikonu), uključiti roditelje u aktivnosti njihove djece na internetu?
- Koja se strategija koristi? Pričaonica, izrada označivača stranica, wiki stranica o pismenosti, digitalna pričaonica?

2. Odaberi odgovarajuće izvore:

- Znanstveni? Istraživački radovi, disertacije, zbornici s konferencija.
- Opći? Knjige, bibliografije, enciklopedije.

- Aktualni? Dnevne novine, televizija, blogovi.
 - Ljudski? Stručna udruženja, intervjui.
3. *Pristupiti relevantnim informacijama unutar izvora:*
- Svrha istraživanja i istraživačka pitanja.
 - Kontekst: okolina, vrijeme, zajednica, potreba ili problem.
 - Metodologija: procedura za odabir populacije i prikupljanje podataka.
 - Analiza rezultata.
 - Zaključci i preporuke.
4. *Vrednovati izvore:*
- Valjanost: kredibilitet i područje rada autora/ustanove, temeljitost metodologije, kvaliteta i kvantiteta podataka, analiza rezultata, zaključci, implikacije, pravovremenost.
 - Relevantnost: podudarnost s planiranom promocijom, mogućnost ponovnog korištenja i primjene na vlastitu situaciju.
 - Što je funkcioniralo, a što ne i zašto; koje savjete donosi istraživanje?
 - Izvodljivost i mogućnost ponavljanja istraživanja: troškovi, vremenski okvir, potrebno osoblje, potrebni izvori, upotreba prostora.
 - Utjecaj na knjižnicu i njezine korisnike.

Kako koristiti istraživanja u planiranju promicanja pismenosti i čitanja?

Knjižnice bi trebale imati strateški plan za promicanje pismenosti i čitanja i poduzimati istraživačke aktivnosti s jasno definiranim ciljevima koje je potrebno uskladiti s postojećim lokalnim i nacionalnim planovima. Strateški plan određuje vrstu istraživanja koje je potrebno proučiti i provesti.

Tijekom provođenja istraživanja knjižničari prije svega trebaju opisati trenutno stanje. Primjerice, ciljevi koje je knjižnica postavila moraju odgovarati potrebama korisnika (i ne-korisnika), a potrebno je i identificirati izvore koji su dostupni i potrebni za promicanje čitanja i pismenosti u knjižnici. I u ovoj fazi knjižničari mogu čitati literaturu kako bi saznali na koji način ostale knjižnice prikupljaju podatke o svojoj okolini. Važno je prikupiti informacije od svih dionika, uključujući i osobe koje nisu korisnici knjižnice i tek tada knjižničari mogu analizirati podatke i na osnovi njih odrediti osnovni problem. Nadalje, relevantno istraživanje može biti vodič za analizu i donošenje valjanih zaključaka.

Kada se utvrdi jaz između trenutačne situacije i željenog ishoda, knjižničari mogu proučiti literaturu kako bi saznali kako su druge knjižnice i slične ustanove pokušale riješiti problem. Koje metode su koristili? Koja materijalna sredstva i ljudski resursi su im bili potrebni? Koje podatke su prikupljali – kako i kada?

Na temelju proučene znanstvene literature i analize lokalne situacije, knjižničari mogu planirati i implementirati aktivnosti koje će pozitivno utjecati na promicanje čitanja i pismenosti. Cijeli se proces treba dokumentirati i vrednovati kako bi se povećao njegov učinak.

Ovdje valja napomenuti da se materijali utemeljeni na istraživanjima koji podržavaju projekte promicanja čitanja i pismenosti mogu kreirati, dobiti donacijom, posuditi, ponovo koristiti, kupiti ili preuzeti s interneta, ovisno o mogućnostima. Budući da je važno koristiti relevantne materijale za učenje za odrasle te ažurne rezultate istraživanja u projektima i publikacijama, pojedinci i organizacije trebaju konzultirati knjižničare u svojim lokalnim knjižnicama kako bi imali pristup najnovijim materijalima i istraživanjima. Stoga je potrebno razmisliti o knjižnici kao partneru jer članovi knjižničkog osoblja često mogu pomoći oko sadržaja, oblikovanja i predstavljanja istraživanja.

Bez obzira na okruženje, promicanje i istraživanje pismenosti i čitanja treba se temeljiti na timskom radu, koji zahtijeva pažljivo planiranje i upravljanje grupnim radom.

Ništa ne može zamijeniti izvještavanje i istraživanje licem u lice.

Thomas Friedman

Kako istraživanjem utvrditi uspješnost promotivnih aktivnosti?

Važno je procijeniti uspješnost promicanja čitanja i pismenosti utemeljenog na istraživanju. Svi dionici, osobe koje planiraju promotivne aktivnosti, ciljani korisnici i financijeri žele znati u kojoj su mjeri određeni projekti i publikacije bili uspješni i ispunili postavljene ciljeve. Istraživanje može pomoći i u vrednovanju, osiguravajući instrumente i procese za formativnu i zbirnu evaluaciju, a dobiveni se rezultati mogu primijeniti na lokalnu situaciju.

Uspješnost se može mjeriti u odnosu na nekoliko dimenzija:

- proces: koliko je dobro planirana i implementirana određena aktivnost/program/projekt;
- rezultate: kakav je njihov utjecaj na sudionike (knjižnicu i druge dionike); kakav je ishod.

Pri procjeni učinkovitosti provedenih aktivnosti javlja se nekoliko pitanja:

Sudionici:

- Koliko je osoba sudjelovalo?
- Kakva je bila kvaliteta njihova sudjelovanja?
- Tko nije sudjelovao – i zašto?
- Što sudionici misle i kakav je njihov dojam o aktivnosti?
- Na koji su se način sudionici promijenili nakon sudjelovanja u programu (kratkoročno i dugoročno)?

Program/Proizvod:

- Je li sadržaj bio točan i relevantan?
- Je li aktivnost bila dobro organizirana?
- Je li tempo bio odgovarajući?
- Je li aktivnost bila učinkovito provedena?
- Je li ambijent bio prikladan?
- Jesu li sredstva učinkovito korištena?
- Je li proces bio ekonomično proveden?

Knjižnica:

- Koliko su učinkovito korišteni knjižnični izvori?
- Na koji je način program unaprijedio ili podržao knjižnično poslanje?
- Na koji je način program promijenio knjižnične usluge ili izvore?
- Što je knjižnično osoblje naučilo planirajući i provodeći program?
- Na koji je način program utjecao na odnos knjižnice i drugih dionika?
- Do koje se mjere trud koji je knjižnica uložila u provođenje programa “isplatio”?

Planiranje:

- Jesu li svi dionici na odgovarajući način sudjelovali u planiranju i donošenju odluka?
- Je li planiranje bilo produktivno?
- Je li planiranje odgovorilo na ranije prepoznate potrebe?
- Jesu li međuljudski odnosi dionika bili dobri?
- Jesu li sredstva racionalno korištena?
- Može li se plan iskoristiti za buduće aktivnosti ili ga je potrebno mijenjati?

Za vrednovanje se koriste sljedeći pokazatelji:

- kvalitativni pokazatelji (ankete o zadovoljstvu korisnika, mjerenje ishoda);
- korištenje (broj sudionika, trajanje...);
- resursi (broj aktivnosti...);
- ljudski resursi (na koji način knjižničari vide program/projekt);
- trošak (jedinične cijene za određene namjene i aktivnosti; potrošnja po sudioniku);
- komparativni pokazatelji (usporedba podataka s drugim relevantnim i usporedivim programima i projektima na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini).

Nakon što se utvrde ciljevi i pokazatelji vrednovanja, potrebno je izabrati instrumente za prikupljanje podataka koji mogu biti:

- analiza dokumenata: kako bi se nenametljivo utvrdile najvažnije ideje i procesi;
- promatranje: kako bi se utvrdio uzorak ponašanja;
- anketa: kako bi se prikupile činjenice i mišljenja;
- intervju: kako bi se sagledale i razumjele različite perspektive, uzroci određenog ponašanja i stavovi;
- fokusne skupine: kako bi se otkrili problemi, trendovi i dinamika skupine;
- testiranje: kako bi se izmjerilo i usporedilo znanje, vještine i stavovi.

Odabir instrumenata ovisi i o njihovoj dostupnosti i cijeni te stupnju složenosti njihovog provođenja i analize prikupljenih podataka. U idealnoj bi se situaciji instrumente za prikupljanje podataka trebalo odabrati već u fazi planiranja, dok bi se vrednovanje trebalo provoditi tijekom aktivnosti.

Možemo reći da je vrednovanje onoliko dobro koliko su dobre aktivnosti koje će uslijediti nakon analize rezultata. Sami podaci određuju koja je vrsta analize najpriklad-

nija. Primjerice, deskriptivna je statistička analiza korisna kada imamo brojčane podatke, dok je analiza sadržaja primjerena za obradu podataka prikupljenih u fokusnim skupinama. Grafički prikazi omogućavaju vizualni prikaz informacija i ukazuju na trendove, a intervjui koji se provode po završetku aktivnosti mogu pridonijeti razumijevanju uzroka određenih rezultata. U svakom slučaju, rezultati bi se trebali kontekstualizirati u odnosu na okolinu i situaciju.

Analiza rezultata trebala bi poslužiti za interpretaciju, zaključke i preporuke koje treba podijeliti s dionicima kako bi se njihov angažman učinio optimalnim. Na taj se način pripremaju temelji za buduće aktivnosti koje mogu pridonijeti promociji čitanja i pismenosti.

Budući da jednokratne promotivne aktivnosti obično nemaju dugotrajan učinak, potrebno je analizirati izvedivost promocije utemeljene na istraživanju kako bi se osigurao napredak u odnosu na kontinuirano planiranje, implementaciju i potencijalno dugoročnu održivost aktivnosti. U nastavku je navedeno nekoliko savjeta kako istraživanja mogu pridonijeti održivosti programa:

- Proučite i razmislite o rezultatima vrednovanja prijašnjih i tekućih projekata, koje po potrebi prilagodite ili poduzmite po potrebi druge akcije (uključujući pravovremene promjene tijekom same promocije).
- Po mogućnosti, upoznajte sudionike s trendovima i rezultatima provedenih istraživanja i drugim odgovarajućim materijalima, izravno i kroz partnerske programe.
- Po mogućnosti, organizirajte aktivnosti i projekte za sudionike uspješnih programa.
- Nastavite surađivati s drugim skupinama i organizacijama kako bi se kroz tekuće i buduće projekte otvorio prostor za suradnju, a smanjila mogućnost izolacije.
- Zabilježite i objavite provedena knjižničarska istraživanja o promociji čitanja i pismenosti.

Istraživanje pomaže da se iz slabih blokova stvore čvrste građevine.

Arthur D. Little

Kako istraživanja o promociji čitanja i pismenosti podupiru uspješnu praksu?

Knjižničari i drugi istraživači već desetljećima proučavaju promicanje čitanja i pismenosti. Meta-analiza tih istraživanja pokazuje sljedeće:

- učinkovite metode komunikacije u promociji: izložbeni panoi, bibliografije, označivači stranica, video zapisi, novinski članci, vijesti s mrežnih portala/knjiga tjedna/popisi knjiga, priopćenja na radijskim i TV postajama;
- djelotvorne knjižnične usluge: književni razgovori, savjetodavni rad u području čitanja i biblioterapija, referentna služba, poklanjanje knjiga, izgradnja zbirki, opismenjivanje/vježbe čitanja, podjela nagrada;
- djelotvorni promotivni programi: programi obiteljske pismenosti, pričaonice, natjecanja (*poetry slam*, pisanje, maskiranje u likove, čitanje tijekom ljeta, plakati itd.), gostovanja autora i drugih govornika, posjet gradskoj vijećnici, sadržajno specifični programi (primjerice, čuvanje djece, pisanje molbe za posao, izrada različitih albuma s izrascima);
- sudjelovanje korisnika može se povećati kroz: čitateljske klubove i druge skupine za raspravu (primjerice, o filmu, anime) koji se odvijaju uživo ili putem interneta, savjetodavne skupine koje daju preporuke za čitanje (ocjenjuju i odabiru knjige, planiraju programe ili provode usluge);
- vrijedni proizvodi za korisnike: recenzije knjiga, označivači stranica i plakati, video zapisi, izložbeni panoi;
- produktivne usluge za korisnike: mentoriranje, održavanje prijateljstva preko knjige, zajedničko učenje/vježbanje, pričaonice, videozapisi/snimanje;
- pozitivna suradnja s partnerima: odnosi s javnošću, programi, obuka, gostujući predavači, konzultanti;
- učinkoviti računalni promotivni proizvodi: digitalne pričaonice, *podcasting*, blogovi, wiki stranice, virtualne zajednice;
- preduvjeti koje knjižnica mora zadovoljiti za promociju čitanja i pismenosti su:
 - knjižnični fond (velik broj naslova, visoka kvaliteta, zanimljiv, aktualan, ispunjava korisničke potrebe i interese, građa na odgovarajućim jezicima);

- izvori i službe po izboru korisnika;
- osoblje (treba biti kvalificirano, pristupačno i poznavati strane jezike);
- prostor (treba biti lako pristupačan, prijateljski nastrojen, čist i organiziran).

Djecu nije dovoljno naučiti čitati; moramo im ponuditi nešto što vrijedi čitati. Nešto što će proširiti granice njihove mašte – nešto što će im pomoći da pronađu smisao svoga života i što će ih potaknuti da se otvore prema drugim ljudima čiji su životi sasvim drugačiji od njihovih.

Katherine Patterson

Odabrani primjeri promotivnih aktivnosti utemeljenih na istraživanju²

U ovom su poglavlju navedeni i ukratko opisani izvori koji se bave promocijom čitanja i pismenosti utemeljenoj na istraživanjima, u knjižnicama. Iako je većina izvora s engleskog govornog područja, usmjereni su na različite vrste knjižnica. No iako su navedeni izvori tematski razvrstani prema vrsti knjižnice, moguća su preklapanja unutar različitih kategorija.

Narodne knjižnice:

Bourke, C. Public libraries : partnerships, funding and relevance. // *APLIS* 20, 3(2007), 135-139.

Članak predstavlja odabrane aktivnosti koje se u narodnoj knjižnici mogu provoditi s djecom i njihovim obiteljima, a koje pridonose uspješnijem učenju, te aktivnosti koje promiču pismenost i matematičke vještine u kulturološki i jezično raznolikim zajednicama. Prikazani su specifični knjižnični programi koji potiču osnaživanje zajednice i suradnju sa širokim krugom vladinih, poslovnih i neprofitnih organizacija.

Bundy, A. A nation reading for life. // *APLIS* 21, 4(2008), 182-190.

Prijatelji knjižnica u Australiji u svom su petom godišnjem izvještaju *Report to the nation* predstavili rezultate istraživanja o važnosti čitanja u Australiji. U zaključku izvještaja stoji da je potrebno povećati političku svijest o narodnim knjižnicama, financirati razvoj njihovih zbirki te da razvoj čitatelja treba postati temeljna strateška aktivnost svih australskih narodnih knjižnica.

Francis, A. Thursdays with MacGyver. // *Children & Libraries : the Journal of the Association for Library Service to Children* 7, 2(2009), 50-52.

Članak opisuje promotivnu knjižničnu aktivnost u kojoj su sudjelovali psi i djeca. Prikupljeni podaci ukazuju na prednosti korištenja terapijskih pasa u različitim

² Sekcija za pismenost i čitanje zahvaljuje svim knjižničarima diljem svijeta koji su pomogli u prikupljanju izvora i dostavili svoje priloge – primjere programa za promicanje čitanja utemeljene na istraživanju, polazne točke istraživanja te popise relevantnih udruženja. Diljem svijeta postoji još mnoštvo izvrsnih aktivnosti koje nije bilo moguće predstaviti u ovoj brošuri, no to može biti poticaj knjižničarima da ih potraže u svojim sredinama.

okruženjima: djeca su opuštenija dok čitaju naglas, povećava im se osjećaj ponosa, raste im samopouzdanje te se smanjuje strah od javnog čitanja. Knjižnica LaGrange u Poughkeepsieju, New York, pokrenula je program čitanja sa psima 2008. godine. Program je polučio uspjeh kod djece i njihovih roditelja, a zabilježen je utjecaj čitanja i općeniti osjećaj uživanja u čitanju i interakciji s terapijskim psima.

Goulding, A. Public libraries and reading. // *Journal of Librarianship and Information Science* 34,1(2002), 1-3.

U britanskim se narodnim knjižnicama odnedavno provode programi promicanja čitanja u koje su uključene i partnerske organizacije. Za uspjeh takvih programa bitno je da knjižničari razumiju zašto ljudi čitaju beletristiku, koje potrebe zadovoljavaju čitanjem te kakvu ulogu beletristika ima u svakodnevnom životu pojedinaca. Britanske narodne knjižnice se proaktivno posvećuju potrebama ne-čitatelja, posebice u siromašnijim četvrtima gdje potiču razvoj temeljnih vještina kod odraslih i upoznaju ih s konceptom "knjižnice u zajednici".

Hincker, A.; Specht, P. Promoting reading in the Strasbourg urban area. // *Bulletin des Bibliothèques de France* 2(2010), 38-42.

Istraživanje provedeno u knjižnicama u Strasbourgu ukazalo je na njihove brojne nedostatke, od veličine samih knjižnica i njihovih zbirki, broja sjedećih mjesta i pristupa internetu do činjenice da su samo dva ogranka pružala uslugu posuđivanja filmova, što je općenito rezultiralo slabim korištenjem knjižničnih usluga. Predstavljena je strategija promicanja čitanja čiji je cilj poboljšanje lokalnih knjižničnih usluga i racionalizacija javnih troškova. Uvođenje knjižnične iskaznice *Pass'relle*, koja omogućava korištenje usluga u više knjižnica, te otvaranje multimedijske knjižnice André Malraux u Strasbourgu označilo je stvaranje strukturirane i pristupačne knjižnične mreže koja se temelji na suradnji i udruživanju sredstava. Strasbourg se okreće od tradicionalnog poimanja multimedijalne knjižnice prema novom konceptu knjižnica kao mjesta razmjene znanja u kojima se izlažu umjetnička djela i promiču knjižnične baštinske zbirke.

Lijuan, S. An introduction to the experiences of popularization activities of reading in Hong Kong and Macao. // *Library Journal (China)* 25, 5(2007).

Dostupno na: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTotal-TNGZ200705018.htm

Članak donosi osvrt na aktivnosti kojima se populariziralo čitanje u Hong Kongu i Makau. Na temelju analize vlastitog iskustva znanstvenici donose preporuke za čitateljske aktivnosti i poboljšanje promicanja čitanja uz pomoć narodnih knjižnica.

Maynard, S.; Davies, J.; Robinson, R. Poetry for pleasure : promoting poetry to children in public libraries. // *Journal of Librarianship and Information Science* 37, 1(2005), 35-43.

Članak donosi rezultate istraživanja stavova i mišljenja dječjih knjižničara o poeziji i promociji poezije u narodnim knjižnicama te o promociji književnosti među mladima općenito. Niz strukturiranih intervjua jasno pokazuje da dječji knjižničari imaju pozitivan stav prema poeziji, da su čvrsto uvjereni u dobrobit koju ima

čitanje, pisanje i slušanje poezije za djecu od najranije dobi, te da djeca uživaju u ovom žanru. Ispitanici smatraju da je poezija najpristupačnija književna vrsta za slabije čitatelje ili one koji nerado čitaju jer su pjesme kratke i lako pamtljive, unatoč uvriježenom mišljenju da je poezija zanemarena i "teška" književna vrsta za djecu i mlade.

McSwain, B. Bringing it all together : Salisbury reads. // *APLIS* 21, 2(2008), 62-65.

Salisbury Library Services u Južnoj Australiji razvijao je tijekom četiri godine opsežan promotivni program kojim su se sve dobne skupine u zajednici poticale na čitanje. *Salisbury čita* sastoji se od sedam zasebnih dijelova, od kojih se neki oslanjaju na izgradnju međusobnih odnosa. Spomenutu aktivnost izvrsno nadopunjuje drugi program, *Reading @round the Region*, koji se provodi u organizaciji devet lokalnih upravnih jedinica, a usmjeren je na obuku za savjetodavni rad u području čitanja i na prateće izvore.

Palmer, T. Reading the game : using sport to encourage boys and men to read more. // *APLIS* 21, 2(2008), 78-83.

Istraživanje britanske Nacionalne zaklade za pismenost (*National Literacy Trust*) o čitateljskim navikama pokazalo je da muškarci manje čitaju, zbog čega je autor članka osmislio *Obiteljski dan za zabavu uz nogomet (Football Family Fun Day)*, niz aktivnosti i igara s naglaskom na raznolike sportske izvore koji su dostupni u knjižnicama. Aktivnost je namijenjena osobama koje nerado čitaju, a posebno je usmjerena na dječake i muškarce, čije su se čitateljske navike nakon sudjelovanja u programu značajno popravile. Članak donosi i nekoliko strategija za promociju čitanja među muškom populacijom.

Quinn, S. Reading rewards : the evolution of a train the trainer course for public library reader advisers. // *APLIS* 21, 2(2008), 44-55.

U Novom Južnom Walesu razvijen je program "treniranje trenera" tijekom kojeg knjižničari stječu vještine potrebne za savjetodavni rad u području čitanja koje po završetku obuke prenose kolegama koji nisu sudjelovali u obuci. Autorica članka smatra da je promicanje knjižnica i knjižničnih izvora u spomenutom programu ključno za povećanje broja jedinica posuđene građe. Program potiče razvijanje brojnih novih programa i promotivnih aktivnosti te proaktivniji pristup izgradnji zbirki.

Sabolović-Krajina, D. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // *Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću : zbornik radova / [glavni i odgovorni urednik Marijan Kraš]. Varaždin : Gradska knjižnica i čitaonica "Metel Ožegović", 1998. Str. 145-152.*

Izuzetno je bitan trud koji narodne knjižnice ulažu u poticanje i promicanje čitanja kao temeljne sposobnosti i ključne vještine pojedinaca u modernom društvu, posebice u doba dominacije tiskanih i elektroničkih masovnih medija. Pored promicanja i poticanja čitalačkih sposobnosti i vještina, i pismenosti općenito, članak govori o ključnoj ulozi narodnih knjižnica u uključivanju lokalne zajednice u proces globalizacije potaknute razvijenom tehnologijom i zahtjevima informacijskog doba. Također, članak predstavlja programe i inicijative za promicanje čitanja u knjižnici.

Toutou, C. Présentation de l'étude sur la place de la bibliothèque municipale dans les représentations et les pratiques de loisir, de culture et d'information des jeunes de 11 à 18 ans. // *La Revue des Livres pour enfants* 7, 2(2010), 50-52.

Sociološki profil mladih čitatelja ne razlikuje se od onog drugih generacija. Većina, ako ne i svi mladi u dobi od 11 do 18 godina koji su intervjuirani, čuli su za lokalnu knjižnicu i posjetili su je barem jednom, uglavnom u organizaciji škole. Smatraju da trenutno nemaju koristi od knjižnice, te da ona može biti korisna drugima i njima samima, ali kasnije kada postanu roditelji. Taj fenomen poznat je pod nazivom "familiarité distante."

Vanobbergen, B.; Daems, M.; Van Tilburg, S. Bookbabies, thier parents and the library : an evaluation of a Flemish reading programme in families with young children. // *Educational Review* 61, 3(2009), 277-287.

Bookbabies, inicijativa Flamanske čitateljske organizacije i Flamanskog centra za narodne knjižnice je pilot projekt koji se odvija u deset flamanskih gradova. Lokalne su narodne knjižnice tijekom dvije godine surađivale sa sveukupno 82 para s malom djecom u organizaciji programa "zabavljajmo se knjigama." Ciljevi istraživanja u pilot-projektu bili su bilježenje roditeljskih iskustava vezanih uz spomenuti program promicanja čitanja te predstavljanje raznolikih primjera dobre prakse. No jedan od ciljeva bio je i uključivanje u program obitelji koje nisu toliko dostupne. Tijekom projekta sve su obitelji tri puta intervjuirane u svojim domovima, a rezultati pokazuju da je roditeljima potrebna sveobuhvatna podrška za čitanje maloj djeci. Roditelji su također naglasili afektivnu stranu čitanja, što je rezultiralo obiteljskim čitateljskim ritualima.

Visokoškolske knjižnice

Elliot, J. Academic libraries and extracurricular reading promotion. // *Reference & User Services Quarterly* 46, 3(2007), 34-43.

U članku je opisana povijesna uloga visokoškolskih knjižnica u promociji izvan-nastavnog čitanja u SAD-u. Autorica ističe kako je promocija rekreativnog čitanja bila dio poslanja visokoškolskih knjižnica još tijekom 1920-ih i 1930-ih godina, a popularnost izvannastavnog čitanja u knjižnicama počela je opadati tijekom 1960-ih godina. U članku su spomenuti i različiti načini promicanja izvannastavnog čitanja, poput uređivanja izložbenih panoa o popularnim književnim vrstama, izgradnja zbirke knjiga u mekom uvezu te objavljivanje recenzija knjiga na blogovima.

Hernández, F.; Penadés de la Cruz, H. "365 días de libros" : blog para la promoción de la lectura. // *El Profesional de la Información* 16, 2(2007), 131-133.

Članak opisuje blog knjižnice u kampusu Colmenarejo Sveučilišta Carlos III u Madridu, koji je pokrenut s ciljem promicanja čitanja među studentima. Nakon procjene potencijala ovog sudioničkog digitalnog medija kojim se potiče korištenje knjižničnih zbirki, članak opisuje provedene knjižnične aktivnosti, poput objavljivanja popisa nabavljenih naslova, postavljanje izložbi i objavljivanje recenzija knjiga na blogu.

Smith, R.; Young, N. Giving pleasure its due : collection promotion and readers' advisory in academic libraries. // *Journal of Academic Librarianship* 34, 6(2008), 520-526.

Visokoškolski knjižničari prvenstveno podupiru obrazovno i istraživačko poslanje svoje matične ustanove i tek sporadično osiguravaju pristup drugim izvorima, primjerice beletristici. Poticanje čitanja iz užitka istovremeno podupire i nadilazi pedagoške ciljeve. Takve su usluge sveučilišnoj zajednici sada, kada studentima pažnju sve više odvlače različiti oblici elektroničke zabave i komunikacije, potrebnije nego ikada. Nakon osvrta na povijest visokoškolskih knjižnica u 20. stoljeću, članak opisuje kako visokoškolski knjižničari mogu poticati čitanje: postavljanjem izložbenih panoa, poučavanjem, razvijanjem različitih programa, povezivanjem s drugim knjižnicama, širim poimanjem književnih vrsta te razvijanjem vještina potrebnih za savjetodavni rad u području čitanja.

Trott, B.; Elliott, J. Barriers to extracurricular reading promotion in academic libraries. // *Reference & User Services Quarterly* 48, 4(2009), 340-346.

Tijekom istraživanja provedenog u visokoškolskim knjižnicama koje nemaju plan za promicanje čitanja, autori su identificirali nekoliko zapreka: financijska ograničenja, osoblje i čitanje kao nisko postavljeni prioritet. Iskušane aktivnosti uspješnog promicanja čitanja u takvim okruženjima uključuju postavljanje izložbenih panoa s knjigama, uslugu razmjene knjiga u mekom uvezu, suradnju s narodnim knjižnicama u obliku donacija knjiga i gostovanja govornika te književne rasprave.

Školske knjižnice i ustanove za predškolski odgoj:

Farmer, L. Building information literacy through a whole school reform approach. // *KnowledgeQuest* 29, 2(2001), 20-24.

Tijekom izrade i promocije plana za poboljšanje rada na razini cijele škole, školski je knjižničar vodio istraživačku studijsku skupinu u kojoj su sudjelovali predstavnici svih odjela kako bi promovirao informacijsku pismenost. Kurikulum je bio analiziran u odnosu na poučavanje i primjenu informacijske pismenosti, dok su fokusne skupine i analiza sadržaja identificirali trenutačnu praksu. Učitelji su razvili strategije za sustavno promicanje pismenosti. Istovremeno, druga istraživačka skupina predvođena učiteljem proučavala je čitateljske navike učenika i pokrenula niz aktivnosti koje njeguju kulturu čitanja.

Haycock, K. Support libraries to improve teen reading. // *Teacher Librarian* 30, 3(2003), 35.

Studije o čitanju tinejdžera pokazuju da oni vole puno čitati i to čine. "Većina tinejdžera voli čitati i znaju da je to dobro za njih, stoga bi osiguravanje pristupa knjigama trebao biti prioritet kampanja za promicanje čitanja. Kada je pristup knjigama osiguran svima, možemo se baviti manjim brojem potencijalnih čitatelja koji imaju pristup knjigama, ali ne čitaju."

Green, S.; Peterson, R.; Lewis, J. Language and literacy promotion in early childhood settings : a survey of center-based practices. // *ECRP* 8, 1(2006).

Dostupno na: <http://ecrp.uiuc.edu/v8n1/green.html>

Svrha opisanog istraživanja bila je dvostruka: procjena koliko odgajatelji uključuju djecu u aktivnosti koje potiču pismenost te identifikacija karakteristika odgajate-

lja i programa koji se povezuju s aktivnostima poticanja rane pismenosti u predškolskim ustanovama. Višestruke regresijske analize pokazuju da određene karakteristike koje se povezuju s odgajateljima ili samim programom imaju pozitivan utjecaj na to koliko često odgajatelji provode aktivnosti kojima se razvijaju jezične vještine i pismenost: dostupnost tiskanih materijala, koliko odgajatelj ima pouzdanja u vlastito znanje o osnovnim vještinama pismenosti i broj djece za koju odgajatelj skrbi tijekom određenog programa.

Tella, A. Children reading habits and availability of books in Botswana primary schools : implications for achieving quality education. // *The Reading Matrix* 7, 2(2007), 117-142.

Opisano istraživanje proučavalo je čitateljske navike djece i dostupnost knjiga u osnovnim školama u Botswani. Kao prepreka za razvoj čitateljskih navika navedena je nedovoljna dostupnost knjiga, nedovoljno zanimljiva dječja književnost te učestalo gledanje televizije. Među preporukama stoji da bi se osnovnoškolske knjižnice trebale opremiti suvremenim knjigama, a roditelje potaknuti na čitanje svojoj djeci.

Specijalne knjižnice:

Bond, W. Reading together : working with inmate fathers. // *Library & Information Update* 5, 5(2006), 29-31.

Članak opisuje program koji se provodi u zatvoru Lincoln u Engleskoj koji prtvorenim očevima pruža mogućnost održavanja kontakta sa svojom djecom kroz programe opismenijavanja te unapređenje svojih slabih vještina čitanja i pisanja. Program je pomogao zatvorenicima ponovno uspostaviti vezu sa svojom djecom, potaknuo je majke na pružanje podrške čitateljskim naporima svoje djece i pomogao u borbi protiv društvene isključenosti.

Brewster, L. Books on prescription : bibliotherapy in the United Kingdom. // *Journal of Hospital Librarianship* 9, 4(2008), 399-407.

Biblioterapija se već desetljećima koristi u bolničkim knjižnicama zbog pozitivnog utjecaja na zdravlje pacijenata. U Ujedinjenom su Kraljevstvu narodne knjižnice preuzele taj koncept kako bi pomoću knjiga pomogle depresivnim ili tjeskobnim osobama. Program *Knjige na recept* postigao je podjednaku popularnost i kod medicinskih stručnjaka i bolesnika. U članku se daje povijesni pregled primjene biblioterapije i donosi praktičan pregled modernih metoda te opisuje kako se u suradnji s medicinskim osobljem biblioterapija može provoditi u bolničkim knjižnicama.

Općenita istraživanja o čitanju:

Drakulić, A. Istraživanje tržišta knjiga u Srbiji. // *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* 1(2006), 105-111. Dostupno na: <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=14119>

Članak opisuje prvo sveobuhvatno istraživanje o knjigama, knjižarama, izdavačima, knjižničarima te kupnji i čitanju knjiga u Srbiji. Ovo istraživanje tržišta knjiga

donosi odgovore na mnoga pitanja, a njegova najveća vrijednost leži u mogućnosti otvaranja konstruktivne rasprave o položaju knjige u Srbiji.

Gendina, N. I. Information literacy or information culture : separation for unity : Russian research results. // World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August 2004, Buenos Aires, Argentina.

Dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla70/papers/130e-Gendina.pdf>

Ruski autori proučavali su korisnike informacija, informacijsku kulturu, kurikulum i način poučavanja kako bi mogli sustavno poučavati i promicati informacijska znanja i vještine potrebne za suvremeni način života. Istraživanje donosi i preporuke za informacijsko opismenjivanje.

Greenwood, H.; Davies, J. Designing tools to fill the void : a case study in developing evaluation for reading promotion projects. // Performance Measurement and Metrics 5, 3(2004), 106-111.

Autori su razvili pomagalo za vrednovanje u okviru projekta čiji je cilj bio identificirati nove skupine korisnika i nove prostore za kreativnost inspiriranu čitanjem. Projekt podupire partnerstvo između knjižnica, muzeja i ostalih kulturnih ustanova. Autori su priredili univerzalno primjenjive pokazatelje uspješnosti i instrumente za prikupljanje podataka koje su koristili voditelji projekta pri vrednovanju učinkovitosti promocije čitanja u različitim okruženjima.

Hee-Yoon, Y.; Duk-Hyun, C.; Young-Seok, K. Libraries in Korea : a general overview. // IFLA Journal 32, 2(2006), 93-103.

Članak donosi pregled stanja u nacionalnoj i drugim knjižnicama u Južnoj Koreji. Autori smatraju da su informacijska pismenost, promicanje čitanja, pravne i regulativne promjene te institucionalni mehanizmi ključni za kontinuirani razvoj knjižnica u Južnoj Koreji.

Huang, J. Develop reading theory and establish a reading-oriented society. // Library Tribune 2006.

Dostupno na: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-TSGL200506005.htm

Članak opisuje potrebu za teorijskim istraživanjem čitanja i čitateljskih navika. Autor smatra da je potrebno provesti istraživanje suvremenih trendova u čitanju, da bi država trebala poticati razvoj kulture i obrazovanja te podržavati čitanje. Predlaže se osnaživanje čitateljskih usluga u knjižnicama i stvaranje poticajnijeg okruženja za čitanje.

Jelušić, S. Dječja knjižnica u razvijanju čitateljske kulture u obitelji : priopćenje o projektu Istraživanje čitateljskih interesa i informacijskih potreba djece i mladih. // Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja 51, 14(2005), 77-91.

Autor predstavlja znanstveni projekt koji istražuje čitateljske interese i informacijske potrebe djece i mladih u Hrvatskoj. Autor daje pregled sličnih istraživanja u svijetu, a poseban naglasak stavlja na iskustva relevantna za Hrvatsku. U drugom dijelu članak donosi pregled ranijih istraživanja o ponašanju djece i mladih u Hrvatskoj. Rezultati istraživanja opisani su u trećem dijelu. Također su dane smjernice za rad s djecom i mladima u obiteljskom i knjižničnom okruženju.

Jerotijević, Lj. Kupovina, čitanje i oglašavanje knjiga u Srbiji. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1(2006), 97-105.

Dostupno na: <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=14119>

Članak temeljito analizira strukturu tržišta knjiga u Srbiji. Prikupljeni podaci obuhvaćaju razmišljanja, stavove i očekivanja stanovnika Beograda o kupnji, čitanju i izdavanju knjiga. Šest odabranih skupina u kojima su bile osobe prosječnog ili iznadprosječnog obrazovanja i prihoda koje čitaju i kupuju knjige, anketirane su pomoću polustandardiziranog intervjua. Poseban naglasak u intervjuiima stavljen je na tržišne uvjete, sredstva oglašavanja i mjesta na kojima se knjige kupuju i čitaju, uključujući knjižnice.

Kraayhamp, G. Literacy socialization and reading preferences : effects of parents, the library, and the school. // Poetics 31, 3/4(2003), 235-257.

Istraživanje ispituje dugotrajne učinke čitanja na socijalizaciju u Nizozemskoj u odnosu na čitanje kod kuće, posudbu knjiga iz knjižnice i promicanje čitanja u srednjoj školi. Posljednjih pedeset godina poraslo je promicanje čitanja, posebice promotivne aktivnosti za roditelje. Značajno je poraslo i korištenje knjižnice u mlađoj dobi, što uz poticanje čitanja u školi ima dugotrajni utjecaj.

Krolak, L. The role of libraries in the creation of literate environments. Hamburg : UNESCO Institute for Education, 2005.

U članku se raspravlja o stvaranju pismenog okruženja i utjecaju koji ima okruženje u kojem su knjige lako pristupačne. Definirana je uloga knjižnice u društvu, posebice u odnosu na programe opismenjivanja odraslih, detaljno su opisani problemi s kojima se knjižnice susreću u promociji pismenosti te su zaključno navedene i preporuke za promjenu relevantnih politika.

Kuzmin, E.; Parshakova, A. (ur.) National program for reading promotion and development and guidelines on its realization. Moscow : Interregional Library Cooperation Centre, 2009.

U knjizi je predstavljen ruski Nacionalni program za promicanje čitanja, koji su izradili Federalna agencija za medije i masovnu komunikaciju i Ruski knjižni savez. Dane su i smjernice za implementaciju programa u knjižnicama te vladinim i javnim ustanovama. Program se temelji na rezultatima ankete o čitanju u kontekstu suvremenih društvenih i kulturoloških trendova koja je provedena diljem Rusije.

Lee, Y.; Jo, J. The modern history of the library movement and reading campaign in Korea. // World Library and Information Congress: 72nd IFLA General Conference and Council, 20-24 August 2004, Seoul, Korea.

Dostupno na: http://archive.ifla.org/IV/ifla72/papers/119-Lee_Jo-en.pdf

Članak govori o čitanju i opisuje stanje u knjižnicama u Koreji u 20. stoljeću. Opisuju se naponi poduzeti za osnivanje knjižnica i kampanje promicanja čitanja novijeg datuma.

Milunović, D. Tržište knjiga u Republici Srbiji : izdavački, knjižarski i bibliotečki aspekt. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1(2006), 85-97.

Dostupno na: <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=14119>

Članak donosi prikaz istraživanja o tržištu knjiga u Republici Srbiji. Opisuju se mreže izdavača, knjižara i knjižnica, njihovi odnosi, broj objavljenih naslova i ukupna naklada u zadnja dva desetljeća. Također se opisuju problemi u proizvodnji i diseminaciji knjiga te se analiziraju podaci o prodaji knjiga i posudbi knjiga iz knjižnica. Govori se i o važnosti jedinstvene cijene knjige i njezinu utjecaju na tržište. Članak analizira dinamiku u kupnji knjiga te vezu između ukupnog broja objavljenih građa u Srbiji i ukupnog broja naslova nabavljenih u svim vrstama knjižnica.

Šimsová, S. Joy, not duty : reading and libraries. // APLIS 21, 3(2008), 109-114.

Članak daje povijesni pregled istraživanja o promicanju čitanja i čitateljskom iskustvu s posebnim naglaskom na aktivnosti u knjižnicama u Ujedinjenom Kraljevstvu. Autorica smatra da knjižničari trebaju razumjeti korisnike i uvjeriti ih da su svjesni njihovih čitateljskih potreba kako bi im mogli pružiti odgovarajuću uslugu – trebaju promovirati radost, ne obvezu čitanja.

Stelmakh, V.; Cole, J. Building nations on readers : experience, ideas, examples. Handbook on reading promotion. Moscow: Pushkin Library Foundation, 2006.

Ovaj priručnik opisuje promicanje čitanja i razvoj čitatelja u trima zemljama (Rusija, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo). Dio priručnika koji govori o iskustvima u Rusiji donosi dva članka o promicanju čitanja, bibliografiju te informacije o regionalnim projektima i vodećim ruskim organizacijama koje se bave promicanjem čitanja.

Thebridge, S.; Train, B. Promoting reading through partnerships : a ten-year literature overview. // New Library World 103, 4/5(2003), 131-140.

Članak daje osvrt na ključne tekstove koji su nastali u razdoblju od 1992. do 2001. godine s naglaskom na razvoju čitatelja i sve intenzivnijoj suradnji različitih sektora u knjižnoj industriji. Cilj je ovog rada prikupiti najvažnije tekstove u ovom još uvijek neistraženom području kako bi se osobama koje rade u praksi ponudio sažet i pouzdan vodič kroz promjene u spomenutom području u zadnjem desetljeću.

Train, B. Reading research in the UK. // 67 th IFLA Council and General Conference, August 16-25 2001, Boston, USA.

Dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla67/papers/180-113e.pdf>

Članak donosi pregled vodećih trendova u aktualnom istraživanju čitanja u Ujedinjenom Kraljevstvu, s naglaskom na opismenjivanju i razvoju čitatelja. Na novija istraživanja o pismenosti utjecala je vladina Nacionalna strategija za pismenost i inicijative poput Nacionalne godine čitanja i Nacionalne kampanje za čitanje. Stoga ne čudi da je broj aktivnosti usmjerenih na razvoj čitatelja značajno porastao zadnjih godina te da se provodi opsežno istraživanje koje analizira ishode tih projekata. Članak završava kratkim osvrtom na istraživačke metodologije te

ukazuje kako je porasla svijest o učinkovitosti prikupljanja kvalitativnih podataka pri istraživanju vrijednosti i utjecaja čitanja.

Yuguang, W. Let reading become a part of your life. // Journal of Library Science in China 2006.

Dostupno na: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-ZGTS200605003.htm

Tvrđi se da je čitanje ljudsko pravo koje pridonosi općoj kvaliteti zemlje, pri čemu važnu ulogu trebaju imati knjižnice i javna čitanja koja treba aktivno promicati.

Istraživanje stvara novo znanje.

Neil Armstrong

Polazne točke za buduća istraživanja

Navedene publikacije dobri su izvori informacija za one koji žele uključiti istraživanja u promicanje pismenosti i čitanja:

- Christenburg, L.; Bomer, R.; Smagorinsky. Handbook of adolescent literacy research. Westport, CT : Guilford Press, 2008.
- Clark, C.; Rumbold, K. Reading for pleasure : a research overview. London : National Literacy Trust, 2006.
- Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja : igre i aktivnosti za razvijanje vještine čitanja. 5. dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga, 2008.
- Dickinson, D.; Newman, S. Handbook of early literacy research. Westport, CT : Guilford Press, 2007.
- Doiron, R.; Asselin, M. (ur.). Literacy, libraries, and learning. Markham, Canada : Pembroke Publishers, 2005.
- Dubin, B.; Zorkaya, N. Reading in Russia – 2008 : tendencies and problems. Moscow : Federal Agency on Press and Mass Communications, Analytical LevadaCenter, 2008.
- Elkin, J.; Train, B.; Denham, D. Reading and reader development : the pleasure of reading. London : Facet, 2003.
- Farmer, L. How to conduct action research. Chicago : American Library Association, 2002.
- Farstrup, A. What research has to say about reading instruction. Newark, DE : International Reading Association, 2002.
- Goethe Institute. Proceedings of the conference on information literacy. 2006. Goethe Institute, Athens. Dostupno na: <http://www.goethe.de/ins/gr/lp/prj/syn/act/006/vort/enindex.htm>
- Hartley, J. Reading groups. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- IFLA Literacy and Reading Section. Guidelines for library-based literacy programs: Some practical suggestions. Haag : IFLA, 2007. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s33/project/literacy.htm>
- Katz, B. (ur.). Readers, reading and libraries. New York : Haworth Press, 2001.
- Jetton, T.; Dole, J. Adolescent literacy research and practice. Westport, CT : Guilford Press, 2004.
- Long, E. Book clubs : women and the uses of reading in everyday life. Chicago: University of Chicago Press, 2003.
- Manguel, A. A history of reading. London : Flamingo Press, 1997.³

³ *Vidi i hrvatsko izdanje:* Manguel, A. Povijest čitanja. Zagreb : Prometej, 2001. *Nap. ur.*

- National Institute for Literacy, National Institute of Child Health and Human Development, United States. Department of Education. The partnership for reading : bringing scientific evidence to learning. Washington, DC: National Institute for Literacy, 2002.
- Ross, C.; McKechnie, L.; Rothbauer, P. Reading matters. Westport, CT : Guilford Press, 2005.
- Saricks, J.; Brown, N. Readers' advisory service in the public library. 3rd ed. Chicago : American Library Association, 2005.
- Shiel, G.; Stričević, I.; Sabolović-Krajina, D. (ur.). Proceedings of the 14th European Conference on Reading, Zagreb, Croatia 2005. Osijek : Hrvatsko čitateljsko društvo, 2007.
- Stelmakh, V. (ur.). Reading world and world of reading. Moscow : Open Society Institute Russian : National Library, 2003.
- Streatfield, D. Rediscovering reading : public libraries and the national year of reading. Twickenham : Information Management Associates, 2000.
- Thebridge, S.; Train, B.; Dalton, P. Partnership in promotion : publishers, booksellers and libraries working together to promote reading. Birmingham : University of Central England, 2001.
- Train, B.; Elkin, J. Branching out : overview of evaluative findings. 2001. Dostupno na: <http://www.ebase.bcu.ac.uk/cirtarchive/publications/BranchingOut.pdf>
- Trelease, J. The read-aloud handbook. London : Penguin, 2001.
- Verhoeven, L.; Snow, C. (ur.). Literacy and motivation. London : Routledge, 2001.
- Bookbird : a Journal of International Children's Literature*
- Glasnik Narodne biblioteke Srbije*. Dostupno na: <http://www.nb.rs>
- Hrčak (glasilo Hrvatskoga čitateljskog društva)*. Dostupno na: <http://www.hcd.hr>
- Journal of Adolescent and Adult Literacy*
- Journal of Early Childhood Literacy*
- Journal of Literacy Research*
- Journal of Research in Reading*
- Literacy*
- Literacy Research and Instruction*
- Literacy Today*
- New Review of Children's Literature and Librarianship*
- Reading*
- Reading Research and Instruction*
- Research about Effective Literacy Instruction*. Dostupno na: <http://www.literacy.uconn.edu/resart.htm>
- Reading Research Quarterly*
- Shkolnaya Biblioteka / The School Library (Russian School Library journal)*
- Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh>

Važna udruženja

U ovom se dijelu navode odabrane organizacije koje se koriste istraživanjima u promicanju pismenosti i čitanja.⁴

Istraživanja:

Centar za istraživanje čitanja na Floridi (Florida Center for Reading Research). Dostupno na: <http://www.fcrr.org>

Centar za istraživanje čitanja u Minnesoti (Minnesota Center for Reading Research). Dostupno na: <http://www.cehd.umn.edu/Reading>

Centar za narodne knjižnice i informacije u društvu (Centre for the Public Library and Information in Society – CPLIS) – istraživački centar sa sjedištem u Information School na Sveučilištu u Sheffieldu, koji provodi istraživanja o narodnim knjižnicama i ostala informacijska istraživanja. Dostupno na: <http://www.shef.ac.uk/is/research/centres/cplis>

Centar za poticanje početnog čitanja (Center for Improvement of Early Reading Achievement). Dostupno na: <http://www.ciera.org>

InfoLit Global – direktorij s popisom relevantnih udruženja i važnih dokumenata za zagovaranje i poticanje čitanja i pismenosti koje prikupljaju knjižničari. Dostupno na: <http://www.infolitglobal.info>

Institut za istraživanje informacijskih tehnologija u društvu (Research Institute of Information Technologies in the Social Sphere). Dostupno na: <http://nii.art.kemerovonet.ru>

Istraživanja učinkovitih načina opismenjivanja (Research about Effective Literacy Instruction). Dostupno na: <http://www.literacy.uconn.edu/resart.htm>

Međunarodna čitateljska udruga (International Reading Association – IRA). Dostupno na: <http://www.reading.org>

Ministarstvo obrazovanja u SAD-u, Informacijski i komunikacijski sustav za razvijanje pismenosti (U.S. Department of Education, Literacy Information and Communication System). Dostupno na: <http://lincs.ed.gov>

Nacionalni institut za pismenost (National Institute for Literacy). Dostupno na: <http://www.nifl.gov>

UNESCO. Dostupno na: <http://unesco.org>

What Works Clearinghouse. Dostupno na: <http://ies.ed.gov/ncee/wwc>

⁴ Adrese mrežnih stranica navedene su kao u izvorniku koji je objavljen 2011. *Nap. ur.*

Promocija:

Agencija za čitanje (The Reading Agency). Dostupno na: <http://www.readingagency.org.uk>

Ako znam čitati, mogu napraviti što poželim – čitateljski klub američkih domorodaca (If I Can Read, I Can Do Anything). Dostupno na: <http://sentra.ischool.utexas.edu/čifican/index.php>

Američki Pen centar (Pen American Center). Dostupno na: <http://www.pen.org>

Američki savjet za pismenost (American Literacy Council). Dostupno na: <http://americanliteracy.com/>

Američko knjižničarsko društvo (American Library Association). Dostupno na: <http://www.ala.org>

Azija u srcu (Asia in the heart). Dostupno na: <http://asiaintheheart.blogspot.com>

BookPALS. Dostupno na: <http://www.bookpals.net>

Centar za knjigu pri Kongresnoj knjižnici (Center for the Book) – na mrežnoj stranici može se naći popis njihovih podružnica i partnera za poticanje čitanja. Dostupno na: <http://www.read.gov/cfb/affiliates.html>

Centar za knjigu u Južnoj Africi (Centre for the Book, South Africa). Dostupno na: <http://www.nlsa.ac.za/NLSA/centreforthebook>

Centar za međuregionalnu knjižničnu suradnju (Interregional Library Cooperation Centre). Dostupno na: <http://www.msbs.ru>

Čitanje diljem svijeta (Reading Worldwide). Dostupno na: <http://www.reading-worldwide.de/zeigene.html>

Čitanje i pismenost (Reading and Literacy). Dostupno na: <http://www.readin.org>

Čitanje je temeljna vještina (Reading is Fundamental). Dostupno na: <http://www.rif.org>

Dječja književnost za djecu. (Children's Literature for Children). Dostupno na: <http://www.childrensliterature.org>

E-Yliko – mrežna stranica grčkog Ministarstva obrazovanja, cjeloživotnog učenja i vjerskih pitanja s digitalnim materijalima za škole (Greek digital content for schools by the Hellenic Ministry of Education, Life Long Learning and Religious Affairs). Dostupno na: <http://www.e-yliko.gr>

Grčki nacionalni centar za knjigu – projekt za promicanje informacijske pismenosti koji se provodi u suradnji grčkog Ministarstva obrazovanja i Nacionalnog centra za knjigu (National Book Centre of Greece). Dostupno na: <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?clang=1>

Hrvatsko čitateljsko društvo (HČD). Dostupno na: <http://www.hcd.hr>

Hrvatsko knjižničarsko društvo. Komisija za čitanje. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/40/uvod

Knjige u Europi (Books in Europe). Dostupno na: <http://booksineurope.org>

Knjižnica Zaklade Eugenides – program informacijskog opismenjivanja koji provodi Knjižnica zaklade Eugenides u suradnji s grčkim Ministarstvom obrazovanja (Eugenides Foundation Library) Dostupno na: <http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?page=resource&resrc=96&cnode=122>

Literacy Connections. Dostupno na: <http://www.literacyconnections.com>

Literacy.org. Dostupno na: <http://www.literacy.org>

- Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova: Sekcija za pismenost i čitanje, Sekcija za informacijsku pismenost (International Federation of Library Associations: Literacy and Reading Section, Information Literacy Section). Dostupno na: <http://www.ifla.org>
- Međunarodno udruženje školskog knjižničarstva (International Association of School Librarianship). Dostupno na: <http://www.iasl-online.org>
- Međunarodno vijeće za dječju knjigu (International Board on Books for Young People). Dostupno na: <http://www.ibby.org>
- Nacionalna zaklada *Pravo na čitanje* (National Right to Read Foundation). Dostupno na: <http://www.nrrf.org>
- Nacionalna zaklada za pismenost (National Literacy Trust). Dostupno na: <http://www.literacytrust.org.uk>
- Nacionalna židovska koalicija za pismenost (National Jewish Coalition for Literacy). Dostupno na: <http://www.njcl.net/njcl/Home.html>
- Nacionalno žensko udruženje za knjigu (Women's National Book Association). Dostupno na: http://www.wnba-books.org/literacy_partners
- Neprofitna zaklada Knjižnice Puškin (Non-Profit Pushkin Library Foundation). Dostupno na: <http://www.pushkinlibrary.ru>
- Odgajanje čitatelja u okrugu Story – primjer regionalne suradnje koja promiče čitanje (Raising Readers in Story County). Dostupno na: <http://www.raising-readers.org>
- Opening the Book Ltd. – pružaju usluge obuke i konzultantske usluge za programe razvoja čitatelja. Dostupno na: <http://www.openingthebook.com>
- Organizacija za promicanje pismenosti i socijalnu rehabilitaciju: rad na globalnoj razini (Taking It Global: Literacy Promotion and Social Rehabilitation Organization). Dostupno na: <http://orgs.tigweb.org/literacy-promotion-and-social-rehabilitation-organization>
- Organizacije koje se bave promocijom čitanja u Europskoj uniji (EU Read organizations). Dostupno na: <http://www.euread.com/organisations>
- Pismenost u Kaliforniji (California Literacy). Dostupno na: <http://www.caliteracy.org>
- Početi s knjigom (Beginning with books). Dostupno na: <http://www.beginningwithbooks.org>
- Projekt međunarodnog darivanja knjiga (International Book Project). Dostupno na: <http://www.intlbookproject.org>
- ProLiteracy. Dostupno na: <http://www.proliteracy.org>
- Reach Out and Read. Dostupno na: <http://reachoutandread.org>
- Ruska čitateljska udruga (Russian Association of Reading). Dostupno na: <http://www.rusreadorg.ru>
- Ruski knjižni savez (Russian Book Union). Dostupno na: <http://www.bookunion.ru>
- Rusko udruženje školskih knjižnica (Russian School Library Association). Dostupno na: <http://www.rusla.ru>
- Savjet za dječju književnosti (Children's Book Council). Dostupno na: <http://www.cbcbbooks.org>
- Studentska koalicija za promicanje programa opismenjivanja (Student Coalition for Action in Literacy Education). Dostupno na: <http://www.readwriteact.org>
- Tri šalice čaja (Three Cups of Tea). Dostupno na: <http://www.threecupsoftea.com>

Zaklada Barbare Bush za obiteljsku pismenost (Barbara Bush Foundation for Family Literacy). Dostupno na: <http://www.barbarabushfoundation.com>

Zaklada Ezra Jack Keats (Ezra Jack Keats Foundation). Dostupno na: <http://www.ezra-jack-keats.org>

Zaklada Germán Sánchez Ruipérez (Germán Sánchez Ruipérez Foundation). Dostupno na: <http://childrensliteracylab.org> ili <http://lecturalab.org> (mrežna stranica na španjolskom jeziku)

Odabrani primjeri suradničkih projekata:

Program za mlade čitatelje Centra za knjigu

Budući da se cjeloživotne navike stvaraju u ranom djetinjstvu, Centar za knjigu pri Kongresnoj knjižnici posebnu pažnju posvećuje djeci predškolske dobi i učenicima osnovne i srednje škole. Njihovi programi za mlade potiču čitateljske aktivnosti koje podjednako uključuju djecu i njihove obitelji:

- *Read.gov portal*. Dostupno na: <http://www.read.gov>
Ova multimedijalna mrežna stranica osigurava pristup izvorima Kongresne knjižnice koji potiču čitanje knjiga i potiče korisnike na korištenje dostupnih informacija o autorima i ilustratorima. Jedan od najzanimljivijih izvora na ovoj mrežnoj stranici je i priča "*The Exquisite Corpse Adventure*" koju su napisali i ilustrirali ponajbolji američki autori i ilustratori za mlade.
- *Nacionalni ambasador književnosti za mlade (National Ambassador for Young People's Literature)*
Ovim se projektom želi podići svijest o važnosti književnosti za mlade u odnosu na cjeloživotnu pismenost, obrazovanje te razvoj i poboljšanje života mladih ljudi. Tijekom dvogodišnjeg mandata, nacionalni ambasador putuje zemljom i promiče čitanje među mladima. Projekt provodi Savjet za dječju knjigu.
- *Pisma o književnosti (Letters About Literature)*. Dostupno na: <http://www.lettersaboutliterature.org>
Natječaj je otvoren za djecu od 4. razreda osnovne do 4. razreda srednje škole koja trebaju u pismu određenom (živućem ili preminulom) autoru opisati kako je na njih utjecalo neko njegovo djelo. Pobjednici natječaja na državnoj i nacionalnoj razini i njihove škole osvajaju novčanu nagradu. Ovaj projekt sufinancira Target.⁵
- *Bujica riječi (River of words)*. Dostupno na: <http://riverofwords.org>
Bujica riječi, neprofitna organizacija posvećena podršci u očuvanju voda kroz obrazovne programe, u suradnji s Centrom za knjigu svake godine provodi međunarodni ekološki likovni i literarni natječaj za učenike od 5 do 19 godina. Natječaj potiče mlade na istraživanje prirodne i kulturne povijesti mjesta u kojem žive te, na temelju onog što otkriju, na izradu nekog likovnog djela ili na pisanje pjesme.

⁵ *Target* je lanac maloprodajnih dućana u SAD-u. *Nap. prev.*

- *Kampanja Čitajmo na glas! (Read it Loud! Campaign)*. Dostupno na: <http://www.readitloud.org>
Iako su možda premlada za samostalno čitanje, djeca mogu shvatiti moć knjiga. Cilj je ove kampanje, koja se provodi u suradnji s istoimenom zakladom i drugim organizacijama, postići da 5 milijuna odraslih svakodnevno čita svojoj djeci.
- *Nacionalni festival knjige (National Book Festival)*. Dostupno na: <http://www.loc.gov/bookfest>
Ovaj festival koji slavi čitanje od 2001. godine održava se u *National Mallu* u Washingtonu. Festival privlači više od 130.000 ljubitelja knjiga iz čitave zemlje koji dolaze slušati svoje omiljene autore kako pričaju o vlastitim knjigama, upoznati likove iz knjiga i televizijskih emisija te saznati nešto o autorima iz svih saveznih država SAD-a u *Pavilion of the States*. Dva paviljona posebice namijenjena su mladima.

Pismenost premošćuje jaz između jada i nade. Pismenost je pomagalo kojim se svakodnevno koristimo u suvremenom društvu. Ona nas poput bedema štiti od siromaštva; nezaobilazna je sastavnica razvoja i bitan dodatak ulaganjima u ceste, brane, bolnice i tvornice. Pismenost je temelj demokratizacije te sredstvo promocije kulturnog i nacionalnog identiteta... Za bilo koga i bilo gdje, pismenost je, uz obrazovanje, temeljno ljudsko pravo... Pismenost predstavlja, u konačnici, put ljudskog napretka i način na koji svaki muškarac, žena i dijete mogu realizirati svoj puni potencijal.

Kofi Annan

Primjeri istraživanja čitanja i pismenosti u Hrvatskoj

priredili članovi Komisije za čitanje
Hrvatskoga knjižničarskoga društva

Projekt Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama – utvrđivanje problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama u Republici Hrvatskoj

1. Autor istraživanja/ustanova koja ga je provela

Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskoga knjižničarskoga društva, u suradnji s Hrvatskom udrugom za disleksiju, Hrvatskim zavodom za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i IFLA-inom Sekcijom za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama.

2. Razdoblje provedbe istraživanja

2004.-2007.

3. Problem koji se istraživao

Cilj Projekta bio je utvrditi povezanost problema čitanja i pisanja s poremećajem u ponašanju.

Trijažnim upitnicima ustanovljeno je da postotak djece i mladih u odgojnim domovima i kaznenim ustanovama s poremećajima pisanja i čitanja četiri puta veći od prosjeka opće populacije. Potvrđena je početna teza o povezanosti problema čitanja i pisanja s poremećajem u ponašanju.

Prema Popisu stanovništva iz 2001., u Hrvatskoj 7,4% je visoko obrazovanog stanovništva, 21,7% građana ima osnovnu školu, a 15% nema završenu osnovnu školu. Ovi podaci govore u prilog važnosti obrazovanja svih građana i podizanja kulture čitanja i praga pismenosti kao temelja za demokratizaciju društva, viši stupanj socijalizacije i ekonomsko jačanje cijelog društva.

4. Metoda istraživanja

Tijekom istraživanja, posebna pažnja bila je posvećena uputama koje se nalaze u međunarodnim *Smjernicama za knjižnične usluge za zatvorenike* koje vrijede u jednakoj mjeri za ustanove za odrasle i za maloljetne pojedince, te uputama iz *Smjernica za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom*.

Iz izvještaja logopeda izdvajamo podatke o dijelu projektnog zadatka čiji je cilj bio utvrditi postotak disleksije kod štićenika smještenih u ustanovama u kojima je provedeno ispitivanje.

Postupak ispitivanja sastojao se od:

- intervjua s ispitanicima;
- ispunjavanja upitnika za procjenu disleksije u odraslih;
- ispitnog materijala;
- prikupljanja podataka iz dosjea štićenika.

5. Uzorak

Priređeni su ukupni rezultati prema spolu, dobi i obrazovnoj razini štićenika. Ispitano je 232 štićenika, od kojih je 210 muških ispitanika i 22 ženska ispitanika, muški ispitanici u dobi od 12 do 55 godina starosti, a ženski ispitanici od 13 do 48 godina starosti. Obrazovna razina ispitanika bila je sljedeća: nepismeni 9 (3,87%), niža stručna sprema 91 (39,22%), srednja stručna sprema 128 (55,17%), visoka stručna sprema 3 (1,15%) i jedan ispitanik sa znanstvenim stupnjem magistra znanosti (0,42%).

6. Analiza bitnih rezultata

Istraživanje je pokazalo da od ukupno 232 ispitanika, njih 97 ima disleksiju (41,81%), što je potvrdilo početnu tezu projekta o povezanosti problema čitanja i pisanja s poremećajem u ponašanju.

Priređeni su prijedlozi za prevenciju i saniranje posljedica disleksije.

Za prevenciju je potrebno:

- rano otkrivanje (vrtić ili pri upisu u školu);
- zapošljavanje logopeda u školama (rad s učenicima, učiteljima i roditeljima);
- individualizirani pristup u radu;
- manji broj učenika u razrednim odjelima;
- poučavanje učitelja, roditelja i stručnih suradnika.

Za saniranje posljedica disleksije preporuča se:

- logopedska terapija;
- biblioterapija;
- građa lagana za čitanje;
- profesionalna orijentacija;
- državni ispit za osobe s disleksijom;
- rad na razvijanju samopouzdanja i bolje slike o sebi.

7. Izvor gdje su do sada objavljeni rezultati istraživanja

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D. M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 1(2006), 37-47. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/92>

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D. M.; Sabljak, Lj. Čitanjem protiv nasilja i kriminala. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 26-37. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/101>

“Čitateljske navike i informacijske potrebe građana Hrvatske”

1. Autor istraživanja/ustanova koja ga je provela

Voditelj: prof. dr. sc. Srećko Jelušić, Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru

Istraživači na projektu: izv. prof. Ivanka Stričević, mr. sc. Martina Dragija Ivanović i Mate Juric s Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, doc. dr. sc. Sanjica Faletar Tanacković i dr. sc. Ivana Martinović s Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku, mr. sc. Dijana Sabolović-Krajina iz Knjižnice i čitaonice “Fran Galović” u Koprivnici te mr. sc. Ljiljana Sabljak iz Knjižnica grada Zagreba.

Adresa ustanove koja je provela istraživanje:

Sveučilište u Zadru
Odjel za informacijske znanosti
F. Tuđmana 24i
23000 Zadar

Mrežno mjesto:

<http://ozk.unizd.hr/>

http://bib.irb.hr/lista-radova?sif_proj=269-1221210-0728&print=true

<http://zprojekti.mzos.hr/page.aspx?pid=96&lid=1>

2. Razdoblje provedbe istraživanja

2007.-2011.

3. Problem koji se istraživao

Cilj projekta je istražiti čitateljske navike i informacijske potrebe djece, mladih i odraslih; ispitati utjecaj obiteljskog i socioekonomskog statusa na razvoj čitateljskih navika pojedinaca te utvrditi strategije i uspješnost djelovanja (i suradnje) svih aktera u promicanju čitanja kvalitetnih tiskanih i elektroničkih izvora i zadovoljavanja informacijskih potreba građana. Istaknuti je cilj unaprijediti metodologiju i usporedivost prikupljanja podataka na globalnoj razini. Istraživanje činiteljima kulturnog konteksta pojedine sredine i državne razine nudi znanstveno utemeljene tvrdnje i rezultate istraživanja kao osnovu za izradu prijedloga promjena postojećeg stanja u području knjige, čitanja i informacijskog ponašanja ljudi.

4. Metoda istraživanja

Upitnikom za roditelje ispitivali su se stavovi prema čitanju djeci predškolske dobi, čitateljske aktivnosti u obitelji i socioekonomski status. Učenici sedmih i osmih razreda osnovnih škola anketno su ispitani o čitateljskim navikama i interesima, aktivnostima u slobodno vrijeme i kako se služe ili žele služiti knjižnicom. Trećim upitnikom ispitani su interesi i navike odraslih korisnika knjižnica u području korištenja usluga knjižnice i čitanja općenito.

Ravnatelji ili voditelji narodnih knjižnica ispunili su upitnik o projektima i programima koje za svoje korisnike provode u području popularizacije čitanja, razvoja pismenosti i posebice razvoja informacijske pismenosti. Također, provedeni su intervjui s nakladnicima, te analiza sadržaja tiskanih i elektroničkih medija vezanih uz produkciju čitateljskih materijala i promociju čitanja.

5. Uzorak

Istraživanjem su obuhvaćeni:

- roditelji predškolske djece (1.858 roditelja iz 48 dječjih vrtića u svim županijama u RH);
- učenici sedmih i osmih razreda osnovne škole (2.471 učenik iz 19 škola);
- odrasli korisnici narodnih knjižnica (2.886);
- voditelji/ravnatelji narodnih knjižnica (od 167 samostalnih narodnih knjižnica, odnosno svih 208 uključujući one u sastavu drugih ustanova i mobilne, odazvalo se 59 narodnih knjižnica);
- nakladnici (od 22 odabrana veća nakladnika, odazvala su se dva).

6. Analiza bitnih rezultata

Ispitivanje roditelja predškolske djece pokazalo je da djeca koja su u ranijoj dobi upisana u knjižnicu posuđuju više knjiga, češće razgledavaju slikovnice i roditelji im češće čitaju i pričaju. Međutim, 63% roditelja odgovorilo je da im dijete nije upisano u knjižnicu. Mnogi od njih nemaju naviku odlaska u knjižnicu i smatraju da je dijete još premalo za knjižnicu. Također, istraživanje je pokazalo da roditelji ne percipiraju knjižničare kao glavni izvor informacija o tome što čitati djeci. Na izbor knjige ili slikovnice najviše utječu djetetove želje i vlastito iskustvo roditelja. Sat i više na dan čita, priča i lista svega 19% djece, a sat i više na dan televiziju gleda oko 44% djece.

Rezultati anketiranja učenika 7. i 8. razreda osnovnih škola pokazuju kako 11% učenika uopće ne zanima dobrovoljno čitanje ili nemaju vremena za čitanje iz zabave i užitka. Svaki drugi učenik voli čitati, dok ih 37% čita samo kad mora. Svaki drugi učenik pročita jednu knjigu mjesečno nevezano uz školske obveze, a 26% učenika ne čita takve knjige. Na pitanje što čitaju osim školskih udžbenika, 66% učenika je navelo lektiru, 57% časopise, 37% knjige po vlastitom izboru, novine 32%, stripove 24%, sadržaje na internetu 15%, dok 4% učenika ne čita ništa. Od čimbenika koji utječu na samostalan izbor knjige najzastupljeniji su zanimljiv naslov (47%) i tema knjige (43% učenika), zatim preporuka prijatelja (27%), broj stranica i poznati ili omiljeni autor. Na pitanje tko im pomaže u izboru knjiga za dobrovoljno čitanje 60% učenika odgovorilo je da sami biraju knjigu, 38% biraju uz pomoć prijatelja, a tek 10% učenika se obratilo knjižničaru u školskoj i 10% knjižničaru u narodnoj knjižnici. Najveći broj učenika u ukupnom čitanju dnevno provede između 20

minuta i 3 sata (55%). Kraće od toga čita 37% učenika, a dulje 6% učenika. Najpopularnija literatura su časopisi za mlade (54%), a nakon toga kriminalistički, pustolovni i ljubavni romani (43, 41 i 37%). Samo 5% učenika čita poeziju. Učenici iz grada Zagreba češće posuđuju knjige u odnosu na učenike iz drugih županijskih središta i manjih gradova. Učenici u školskim knjižnicama prije svega žele više računala i dulje radno vrijeme.

Gotovo svi anketirani odrasli korisnici knjižnica koriste uslugu posudbe knjiga (96%). Također, velik broj članova koristi usluge čitanja novina (50%) i pristup internetu (38%). Lijepu književnost (romani, pripovijetke) najčešće posuđuje 60% korisnika knjižnica, dok je manji broj ispitanika koji najčešće posuđuju stručnu i znanstvenu literaturu (21%) i popularno-stručne knjige (12%). Do preporuke što će čitati u slobodno vrijeme najčešće dolaze preko prijatelja (58%), zatim preko novina, radija, televizije i interneta, dok informacije od knjižničara traži 41% odraslih korisnika knjižnica. Svaki drugi kupuje novine i časopise, a oni koji ne kupuju čitaju ih ili na internetu ili u knjižnici.

Odrasli korisnici knjižnica internet najčešće koriste za pretraživanje općih informacija i komunikaciju, a najmanje za čitanje knjiga. Svega 9% ispitanika često čitaju knjige na internetu, a 59% nikad.

Kao najveću korist čitanja svaki drugi ispitanik izabire opuštanje. Učenje kao najveću korist čitanja izabire 28% odraslih korisnika knjižnica, a informiranje 20%.

Obrazovaniji korisnici učestalije posuđuju, kupuju i poklanjaju knjige i učestalije prate predstavljanja i tribine o knjigama.

Ispitanici do knjiga za čitanje u slobodno vrijeme najčešće dolaze posudbom iz knjižnice, a u knjižari i na kioscima tiska knjige kupuju ponekad. Većina korisnika ne kupuje knjige putem online knjižara (72% nikad, 24% ponekad, 4% često). Većina korisnika kupi između jedne i deset knjiga godišnje (69%). Više od deset knjiga u godinu dana kupilo je 10% korisnika, a niti jednu knjigu nije kupilo 21% korisnika. Najviše kupuju lijepu književnost (49% korisnika), zatim stručnu i znanstvenu literaturu (45%) i popularno-stručne knjige (37%). Knjige drugima poklanjaju 72% ispitanika. Dnevne novine kupuje 53%, a časopise 55% ispitanika. Korisnici knjižnica koji ne kupuju, a čitaju novine i časopise, najčešće do njih dolaze na internetu (39%) i u knjižnici (33%), dok ih ostali posuđuju od članova obitelji i kolega (23%). Valja napomenuti da se podaci odnose na korisnike narodnih knjižnica.

Među aktivnostima narodnih knjižnica najviše su zastupljeni programi i projekti za popularizaciju čitanja (ukupno 128), slijede programi za informacijsko opismenjivanje (ukupno 37) i programi kojima se potiče i razvija osnovna pismenost (ukupno 17). Čak 49 od ukupno 59 narodnih knjižnica nema programe za razvoj osnovne pismenosti. Dodatni problem je što se pod programima za razvoj čitatelja, razvoj pismenosti i informacijske pismenosti često navode i opisuju programi koji to zapravo nisu.

7. Izvor objave podataka

Stričević, I.; Jelušić, S. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. // Međunarodni interdisciplinarni stručni skup Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / uredništvo Elli Pecotić ... et. al. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011. Str. 16-31.

Osim na navedenom međunarodnom interdisciplinarnom skupu u Splitu, izlaganja u kojima su predstavljeni neki dijelovi istraživanja održana su na Stručnom skupu za na-

rodne knjižnice u Sloveniji (Rogla, 2010.), na sastanku inicijative za istraživanje čitanja u Jugoistočnoj Europi u organizaciji Goethe instituta u Bugarskoj (Sofija, 2011.) te na skupštini Hrvatskoga čitateljskog društva (Zagreb, 2012.).

8. Važne napomene

Cjelovita studija s rezultatima istraživanja je u izradi. Budući da se znanstveni projekt istraživanja informacijskih potreba i čitateljskih interesa građana u Hrvatskoj provodi na Sveučilištu, studenti sudjeluju u njemu, a dio njihovih završnih i diplomskih radova tematski je vezan uz ciljeve ovog projekta. Stoga se u tim radovima može pronaći niz rezultata manjih pilot istraživanja, provedenih kvantitativnom i kvalitativnom metodologijom.

Recepcija narodne knjižnice u odrasloj populaciji

1. Autor istraživanja/ustanova koja ga je provela

Marija Ivanović, Gradska knjižnica Velika Gorica

Nada Kušić, Narodna knjižnica Vrbovec

2. Razdoblje provedbe istraživanja

2004. u Velikoj Gorici i Vrbovcu

3. Problem koji se istraživao

Cilj rada bio je istražiti kulturni profil jedne skupine odraslih sugrađana s obzirom na način provođenja slobodnog vremena, s obzirom na njihove čitateljske interese i poticaje za čitanje, veličinu njihovih kućnih knjižnica, interes za “knjige uz novine” te utvrditi njihov odnos prema narodnoj knjižnici – s koliko su je godina počeli koristiti, tko ih je prvi doveo u knjižnicu, koliko često je koriste, koliko poznaju njenu ponudu i kako je ocjenjuju.

4. Metoda istraživanja

Podaci za istraživanje prikupljeni su upitnikom s 19 različito strukturiranih pitanja. Upitnici su, uz pomoć razrednika ili školskih knjižničara, podijeljeni svakom učeniku petog razreda u četiri osnovne škole na području Velike Gorice i Vrbovca. Sugerirano je da učenici jednog razrednog odjela upitnik daju ispuniti majkama, a učenici drugoga odjela očevima. Naglašeno je načelo anonimnosti i dragovoljnosti. Vraćeni ispunjeni upitnici obrađeni su metodama kvalitativne i kvantitativne analize, metodom analize sadržaja, izračunavanjem postotaka. Rezultati su grupirani i klasificirani.

5. Uzorak

Planirani uzorak trebao je biti reprezentativni uzorak 300 građana – roditelja učenika petih razreda osnovnih škola, podjednako obaju spolova, 100 iz Vrbovca, 200 iz Velike Gorice. Ostvareni uzorak broji 240 roditelja (83 iz Vrbovca, 157 iz Velike Gorice) od kojih je 195 žena. Najviše ispitanika pripada starosnoj skupini 35-39 godina (36%), najviše je roditelja srednje stručne spreme (74%), s osnovnom školom ih je jednako kao i s fakultetom (9%). Smanjena je reprezentativnost uzorka jer svi potencijalni ispitanici nisu vratili popunjeni upitnik i jer su mame češće preuzimale ulogu ispitanika.

6. Analiza bitnih rezultata

Istraživanjem je utvrđeno da briga o djeci i njihovom školovanju u velikoj mjeri oblikuje opći kulturni profil roditeljske populacije i glede načina provođenja slobodnog vremena i glede poticaja za čitanje općenito te traženje određenih knjiga.

Najviše je ispitanika u skupini koja pročita do 6 knjiga godišnje, "kućne knjižnice" ili nisu prepoznate ili su vrlo oskudne. Akcije "Knjige uz novine" zacijelo su ipak pridonijele njihovom povećanju.

U narodne knjižnice učlanjeno je 46% ispitanika, njih gotovo 60% upoznalo je narodne knjižnice do jedanaeste godine života i to najčešće zahvaljujući učiteljima, a znatno manje roditeljima. Najviše korisnika knjižnice (39%) dolazi posuditi knjige 10-15 puta godišnje (više puta bez uspjeha, jer su željeni naslovi već posuđeni).

Prema dobivenim podacima samo 6% svih ispitanika "ništa ne zna o knjižnici", a svaki drugi navodi da "zna sve što mu knjižnica može ponuditi". Njom je zadovoljno 63%, vrlo zadovoljno 5%, nezadovoljno 2% ispitanika. Najviše opisnih primjedbi odnosi se na nedostatan broj primjeraka pojedinog naslova.

Ovo je istraživanje opovrgnulo polaznu pretpostavku da odrasli sugrađani nedovoljno poznaju narodnu knjižnicu. No i ovo istraživanje svakako će rezultirati boljom recepcijom narodne knjižnice, posebice budu li prihvaćene njihove primjedbe i prijedlozi te organizirane različite kontinuirane akcije s ciljem povećanja broja članova narodnih knjižnica.

7. Izvor objave podataka

Rezultati istraživanja predstavljeni su na 34. skupštini Hrvatskog knjižničarskog društva održanoj u rujnu 2004. u Šibeniku posterskim izlaganjem.

O čitanju i čitateljskim navikama učenika prvih razreda Srednje škole Slunj u šk. god. 2008./2009.

1. Autor istraživanja/ustanova koja ga je provela

Nada Magdić/Srednja škola Slunj

2. Razdoblje provedbe istraživanja

2009.

3. Problem koji se istraživao

Cilj je bio istražiti čitateljske navike učenika, njihovu motiviranost za čitanje, ispitati utjecaj vrste škole na motiviranost za čitanje, provođenje slobodnog vremena, utjecaj knjižnice i školske knjižnice na čitanje.

4. Metoda istraživanja

Uпитnikom ispitivani su učenici prvih razreda gimnazijskog i tehničkog smjera.

5. Uzorak

Anketa je provedena u četiri prva razreda Srednje škole Slunj u šk. god. 2008./09. Škola ima 286 učenika. Prvi razred pohađalo je 68 učenika – gimnaziju 11 učenika, ekonomsku 24, elektrotehničku za računalstvo 12, obrtničku 21. Anketirano je 66 učenika, anonimno.

6. Analiza bitnih rezultata

Prve razrede pohađa 69% putnika, a 84,8% učlanjeno je u školsku knjižnicu. Pitanja o čitanju, slobodnom vremenu i školskoj knjižnici govore nam o navikama učenika koje su oni stekli poslije završene osnovne škole. 66% učenika je odgovorilo da čita jer mora, 27% ne čita, a samo 6% voli čitati. 48% učenika ne pročita ni knjigu mjesečno. Knjigu mjesečno pročita 31%, a 13% dvije knjige. Najviše vole čitati kraće književne vrste (eseje, dnevnikе, pripovijetke). 48,5% učenika lektiru i učenje doživljavaju kao obvezu. Dužina lektirne knjige je važna. 86% učenika misli da treba biti kratka. Ako je opsežna 48,5% neće je ni otvoriti, 34% preskakati će stranice. Razlog je dostupnost lektire na internetu te opterećenost učenika.

U slobodno vrijeme 70% učenika ne čita, 17% povremeno, a 5% redovito. Ljeti knjige čita njih 33%, a najviše čitaju časopise. Da je čitanje važna vještina za život i budućnost misli

78% učenika, a 21% da je nepotrebna vještina. Učenici poslije nastave odlaze na autobus i to je razlog da ih mali broj koristi narodnu knjižnicu. Iz ankete bi se moglo zaključiti da je interes za čitanje knjiga nedovoljan. Uzroci mogu biti obitelj, sredina, vrijeme, mediji. Profesori kroz referate i lektiru žele stvoriti čitateljske navike učenika i svijest o važnosti čitanja. Učenici vole zanimljive sadržaje za mlade, zabavu i računala. Za sada problem je manjak prostora u školi.

Analiza čitateljskih navika korisnika dječjih odjela Gradske knjižnice Marka Marulića, Split i čimbenika koji na njih utječu

1. Autor istraživanja/ustanova koja ga je provela

Grozdana Ribičić
Gradska knjižnica Marka Marulića, Split
Slobode 2, 21000 Split
www.gkmm.hr
gribicic@gkmm.hr

2. Razdoblje provedbe istraživanja

2005.

3. Problem koji se istraživao

Prema statističkim podacima iz 2004. godine, oko 30% djece grada Splita (od kojih većinom školske djece te mali postotak djece vrtićke dobi) koristi se uslugama dječjih odjela GKMM-a, što izravno, što preko upisa svojih ukućana i rodbine.

Cilj istraživanja bio je sagledati kolika je potreba splitske djece za knjigom i gradskom knjižnicom, kakve su njihove čitateljske navike te koji su glavni čimbenici koji na te navike utječu, a sve kako bismo mogli unaprijediti rad dječjih odjela i povećati broj djece korisnika Gradske knjižnice.

4. Metoda

Istraživanje je provedeno metodom ankete. Anketirano je 285 djece, na način da su u suradnji sa školama u prostor knjižnice dolazili cijeli razredi osnovnih škola koje se nalaze u blizini knjižnica, ali i onih udaljenih. Tako su anketirana djeca koja su članovi knjižnice, ali i ona koja to nisu. Anketiranje korisnika provodilo se u knjižnici od veljače do svibnja 2005. godine.

Upitnik je imao 16 pitanja. Na većinu pitanja moralo se odgovoriti zaokruživanjem samo jednog odgovora, a na nekoliko njih bilo je moguće zaokružiti više odgovora, kao i dodati svoj odgovor.

Anketa je bila anonimna. Sadržavala je podatke o spolu, razredu i školi koju dijete pohađa.

Pitanja su svrstana u četiri grupe: navika korištenja knjižnice, navika čitanja, čitateljski interesi, čitanje i slobodno vrijeme.

5. Uzorak

Anketom je bilo obuhvaćeno 150 dječaka i 135 djevojčica, od kojih 162 učenika nižih razreda i 123 učenika viših razreda.

6. Analiza bitnih rezultata

Analiza prve skupine anketnih pitanja, navike korištenja knjižnice, pokazala je da je od 285 anketiranih njih 27% članova dječjeg odjela GKMM-a, 21% koristi se Knjižnicom preko članske iskaznice nekoga s odraslog odjela, a 52% ni u kojem slučaju nije korisnik Knjižnice.

Od anketiranih koji su se izjasnili da su članovi Knjižnice, njih 74% voli čitati, 46% ih se učlanilo zbog posudbe lektirnih naslova, 63% njih u knjižnicu dolazi često, a 23% samo kad im treba lektira, a 79% njih koristi se školskom knjižnicom. U knjižnicu vole doći u pratnji prijatelja ili sami (stariji uzrast), dok djeca mlađe dobi dolaze u pratnji roditelja. 8% njih ne dolazi u knjižnicu jer roditelji to učine umjesto njih.

Od anketiranih koji su se izjasnili da koriste knjižnicu preko članstva nekog iz obitelji, njih 13% ne zna koriste li se uopće uslugama dječjih odjela, 74% ispitanika voli čitati, 45% ih dolazi često u knjižnicu, a 20% samo kad im je potrebna lektira, 91% ih se koristi školskom knjižnicom. Njih 35% ne dolazi u knjižnicu, nego to netko iz obitelji učini za njih, a 25% ih dolazi u knjižnicu u pratnji roditelja.

Od anketiranih koji su se izjasnili da se ni na koji način ne koriste Gradskom knjižnicom, 16% se izjasnilo da im nitko nije rekao za upis u knjižnicu, 48% smatra da im ne treba Gradska knjižnica jer sve potrebne knjige nađu u školskoj knjižnici, za njih 22% Knjižnica je daleko, dok 10% njih drži da je 90 kuna skupo za upis u Knjižnicu. Njih 85% koristi se svojom školskom knjižnicom i 68% ih voli čitati.

Anketa je pokazala da se djeca iz udaljenijih gradskih kotareva manje koriste Gradskom knjižnicom, ponajprije zbog toga što im je daleko te ne mogu dolaziti sama. Tako, ako su i upisana u Knjižnicu, roditelji najčešće dolaze bez njih.

Iz ankete se moglo zaključiti da velikom broju djece nisu jasni pojmovi gradska knjižnica, njezini odjeli i usluge koje nudi.

Od 285 anketiranih, 72% ih voli čitati, a 28% ne voli. Analiza ovog odgovora pokazala je da su djevojčice sklonije knjizi i čitanju od dječaka, pa se tako i rjeđe upisuju u knjižnicu radi lektire i rjeđe dolaze u knjižnicu samo radi lektire.

Od anketiranih, njih 81% koristi se školskom knjižnicom i većina smatra da im je ona dostatna u zadovoljavanju potreba za knjigom. Najčešće posuđuju lektiru (42%), potom lektiru i nešto drugo (41%) i na kraju samo nešto drugo (16%).

Od 285 anketiranih, na pitanje tko im u obitelji voli čitati knjige odgovorili su: svi (46), više njih (63), mama (54), tata (17), mama i tata (8), brat ili sestra (36), samo ja (25), ostali (17), nitko (19). Prema analizi dobivenih odgovora, 43% svih anketiranih, odnosno 60% onih koji vole čitati imaju u obitelji jednog ili više članova koji također vole čitati.

Na pitanje što najviše vole čitati ponuđeni su im sljedeći odgovori: slikovnice, bajke, pjesme, igrokazi, stripovi, priče o životinjama, povijesni romani, kriminalistički romani, ljubavni romani, romani o djetinjstvu i odrastanju, fantastika ili su mogli još dodati odgovor po vlastitom izboru.

Dječaci nižih razreda osnovne škole najviše odgovora dali su stripovima (26), pričama o životinjama (21) i kriminalističkim romanima (20), nešto manje pjesmama, a najmanje su dali ljubavnim romanima (4) i romanima o djetinjstvu i odrastanju (7). Djevojčice nižih razreda najviše su odgovora dali pjesmama (22), stripovima (20) i pričama o životinjama (19), ljubavnim romanima puno više nego dječaci (13), a najmanje vole čitati povijesne romane (3).

Dječaci viših razreda osnovne škole najviše vole kriminalističke romane (27), stripove (24), fantastiku (19), a najmanje igrokaze, pjesme i priče o životinjama. Nemaju više toliku odbojnost prema ljubavnim romanima (12) i romanima o odrastanju (12). Djevojčice viših razreda osnovne škole najviše vole čitati kriminalističke romane (32), ljubavne romane (25) i romane o odrastanju (23), a najmanje slikovnice (1), igrokaze (1) i povijesne romane (1). Za odgovor po vlastitom izboru najčešće su stavljali pustolovne romane i horore.

Pitanje o najdražoj knjizi bilo je otvorenog tipa, pa su djeci mlađe dobi među najdražima *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* (16), *Pripovijest o doktoru Dolittleu* (14), *Vlak u snijegu* (13) i *Družba Pere Kvržice* (12). Djeci starije dobi najdraži su romani R. L. Stinea (17), *Harry Potter* (15), *Gospodar prstenova* (8) i *Mi djeca s kolodvora Zoo* (7).

Na pitanje tko utječe na izbor literature koja nije zadana lektira mogli su izabrati više odgovora. Najviše anketiranih odgovorilo je da biraju sami (181), potom da pitaju za savjet knjižničare (50, od kojih 32 djevojčice), prijatelje (31, od kojih 23 djevojčice), učitelje (13) i ukućane (25).

Na upit što najčešće rade tijekom dana u svoje slobodno vrijeme, anketirani su odgovorili da čitaju (29 dječaka i 46 djevojčica), igraju se na računalu (53 dječaka i 20 djevojčica), treniraju (43 dječaka i 29 djevojčica), gledaju televiziju (24 dječaka i 45 djevojčica), nešto drugo – tu su najčešće navodili igru i druženje izvan kuće (37 dječaka i 43 djevojčice).

Na ovo pitanje najčešće se nisu mogli odlučiti samo za jedan odgovor, pa su ih zaokruživali više. Može se primijetiti da podjednako vole sve ponuđene aktivnosti, osim što malu prednost daju igri i druženju izvan kuće. Razliku možemo vidjeti prema spolu, pa je tako primjetno da su djevojčice (kojih je i manje anketirano) sklonije čitanju i gledanju televizije, a dječaci igranju na računalu i bavljenju nekim sportskim aktivnostima.

Na pitanje što bi najviše voljeli raditi u Gradskoj knjižnici odgovorili su: čitati knjige koje se ne posuđuju izvan Knjižnice (23 dječaka i 27 djevojčica), čitati časopise i stripove (36 dječaka i 21 djevojčica), družiti se s drugom djecom u različitim igrama (19 dječaka i 13 djevojčica), sudjelovati u različitim radionicama – likovnim, dramskim... (14 dječaka i 37 djevojčica), igrati računalne igre (36 dječaka i 18 djevojčica), slušati glazbu (25 dječaka i 24 djevojčice), gledati filmove (38 dječaka i 19 djevojčica), sudjelovati u parlornicama (9 dječaka i 18 djevojčica), biti član skupine *Mladi knjižničari* i pomagati u radu knjižnice (19 dječaka i 31 djevojčica), prisustvovati književnim susretima (7 dječaka i 13 djevojčica). Odgovori na ovo pitanje upućuju na potrebu razvijanja širokog raspona usluga koje će djecu naviknuti na prostor knjižnice, kao i na potrebu za knjigom.

7. Izvor objave podataka

Ovo istraživanje predstavljeno je posterskim izlaganjem na 14. europskoj konferenciji o čitanju u Zagrebu 2005. godine i sadrži zaključke analize ankete.

Nakladnik
Hrvatsko knjižničarsko društvo
c/o Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb
e-mail: hkd@hkdrustvo.hr
<http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja>
<http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/elektronicka>

Za nakladnika
Marijana Mišetić

Korektura
Amelija Žulj

Priprema
Denona, d.o.o.